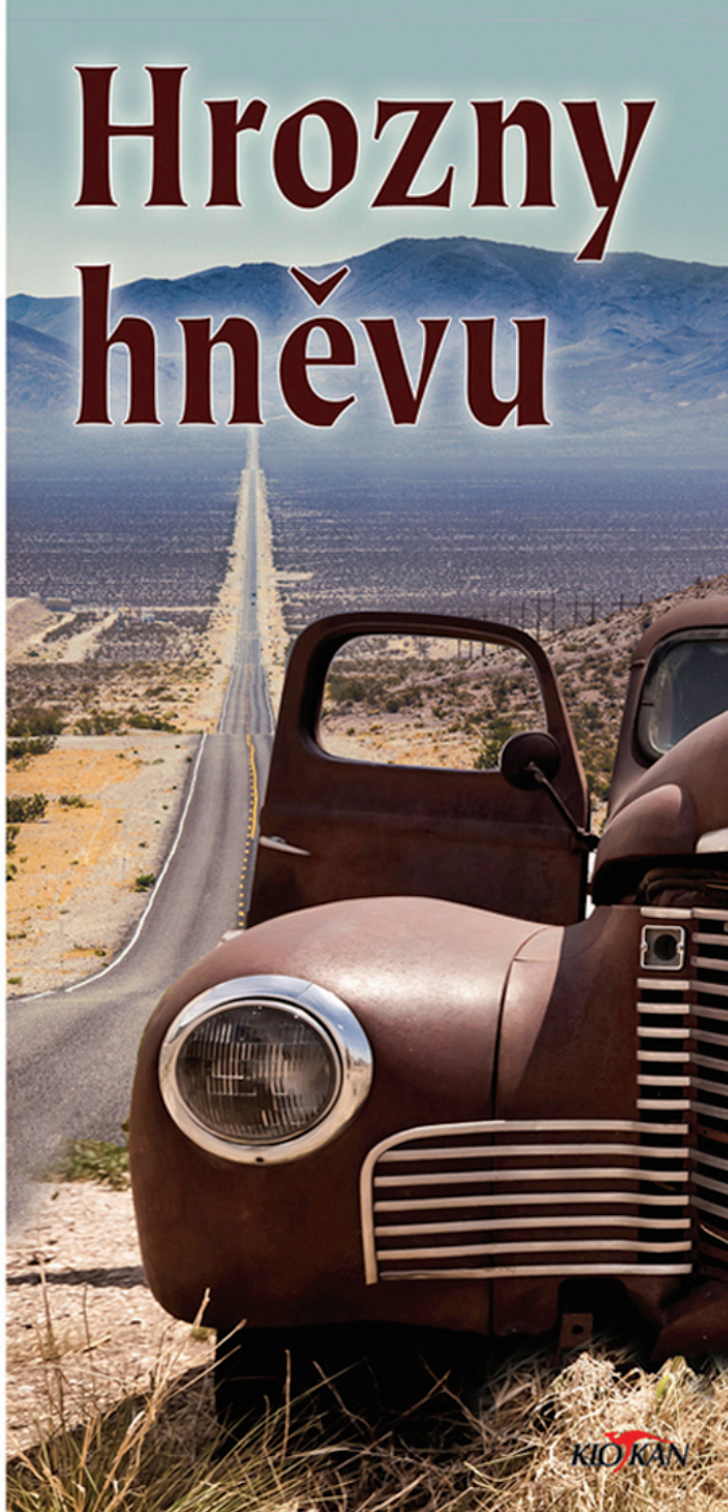

JOHN STEINBECK

Hrozny hněvu

KIO KAN

edice
KLOKAN

Copyright © by John Steinbeck, 1939
Renewed by John Steinbeck, 1967
Translation © Radoslav Nenadál, Praha 1987
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.
Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Z anglického originálu THE GRAPES OF WRATH
přeložil Radoslav Nenadál
Redakční úprava Lukáš Foldyna
Grafická úprava obálky Tomáš Řízek
Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
v edici Klokán, 2019
shop@alpress.cz
Vydání druhé

ISBN 978-80-7543-973-4

KAPITOLA PRVNÍ

Poslední deště, které se snesly na rudý kraj Oklahomy a na část jejího šedivého kraje, byly mírné a zjizvenou zemi nerozrušily. Pluhy znovu a znovu brázdily zbylé stružky. Kukuřice vzešla po posledních deštích rychle a podél cest vyrazily placky plevle a trávy a temně rudá zem začínala mizet pod zelenou příkrývkou. Koncem května obloha zesvětlela a mraky, které na jaře tak dlouho visely ve vysokých kumulech, se rozptýlily. Na rostoucí kukuřici se den za dnem linula sluneční záře, až se po okrajích každého zeleného bodáku začal rýsovat hnědavý proužek. Zas se objevily mraky, znovu odpluly a nějakou dobu je vůbec nenapadlo se vrátit. Zelený plevel se na ochranu barvil do temnějších odstínů a víc se nerozrůstal. Země okorávala a na povrchu se vytvářela tenká tvrdá krusta a stejně jako bledla oblaka, bledla i země a v rudém kraji různověla a v šedivém bělela.

V járcích vyrytých vodou seschla země na prach, který vytvořil drobné suché stružky. Hraboši a mravkolvi rozrývali zem v drobných lavinkách. A v požáru slunce, jež pražilo den ze dne, ztrácely kukuřičné listy svou tuhost a začaly se nachýlovat, nejdřív jen v obloucích a pak, když zeslábl i nejsilnější prostřední řapík, se ohnuly. Nadešel červen a slunce žhnulo ještě palčivěji. Hnědavé pruhy na kukuřičných listech se rozšířily a posunuly se až k prostředním řapíkům. Plevel sesychal a stahoval se zpátky ke kořenům. Vzduch byl řídký a obloha pořád bělavější a den ze dne vybledala i země.

Na cestách, kudy projížděla spřežení a kde kola vozů semílala zem a do země bušila kopyta koní, popraskala krusta uschlého bláta a vytvořily se závěje prachu. Vše, co se pohybovalo, zve-

dalo prach; kráčeující člověk zvířil řídkou vrstvu do pasu, žebříňák až do výše plotu a za automobilem se zachumelil celý mrak. Trvalo dlouho, než se prach usadil.

Když uplynula další půle června, připlula na oblohu obrovitá oblaka z Texasu a od Mexického zálivu, vysoké těžké mraky, bouřkové baby. Lidé na polích po nich hleděli, věřili čichem a zvedali nasliněné prsty, aby zjistili, jak vane vítr. A koní se pod těmi mračny vysoko na nebi zmocňovala nervozita. Obrovité baby pokropily zemi trochou kapek a už pospíchaly dál do jiného kraje. A za nimi se opět objevilo bělavé nebe a znovu se rozzářilo slunce. V prachu zůstaly po deštových kapkách malé kráterky a na kukuřici se objevily zářící šplíchance vody a to bylo všechno.

Za deštovými mraky vál mírný vítr a hnal je na sever, vítr, který se jemně opíral do schnoucí kukuřice. Uplynul den a vítr zesílil, byl úporný a neoslaboval se ani občasnými poryvy. Prach na cestách se zvířil a valil se na všechny strany, usedal na plevel podél kukuřičných lánů a padal i hloub do polí. Pak vítr zmohutněl. Seschlá blátivá krusta popraskala a z polí se zvedl prach a vzhůru se vyvalily šedavé chocholy jako lenivé sloupky dýmu. Kukuřičné listy šlehal ve větru a šustily a chrasťily. Nejjemnější prach se už vůbec neusadil, ale mizel v tmavoucím nebi.

Vítr opět zesílil, vnikal pod kameny, odnášel slámu a staré listí a dokonce i malé hrudky země, a jak se přeháněl nad poli, zanechával za sebou viditelnou stopu. Ovzduší i oblaka temněly a slunce jimi prosvítalo rudým odstínem a vzduch štiplavě zdrsňel. Během jedné noci se vítr rozběhl nad zemí zběsileji, zaryl zlomyslně mezi kořeny kukuřice, která se mu bránila, seč jí oslabené listy stačily, až neodbytný vítr kořeny obnažil a každý stvol se unaveně nachýlil k zemi, a v té poloze ukazoval směr fičícího větru.

Nadešel úsvit, ale nikoli den. Na šedém nebi se objevilo rudé slunce, matný rudý kotouč, který vydával trochu světla, cosi jako soumrak; a když se hlásil den, šero přecházelo opět v temnotu a vítr skučel a kvílel nad polehlou kukuřicí.

Muži i ženy se tísnili v příbytcích, a když vycházeli ven, uvažovali si přes nos kapesníky a na oči si nasazovali ochranné brýle.

Když nastala opět noc, byla černá jako uhel, protože záře hvězd dolů nemohla proniknout a světlo z oken příbytků svítilo lidem sotva do dvorků. To již se prach smísil se vzduchem a vytvořil jakousi prachovou a vzduchovou emulzi. Lidé pečlivě pozavírali domy a utěsnili dveře i okna hadry, ale přesto dovnitř pronikal jemný prach, který ve vzduchu vůbec nebylo vidět, a usazoval se jako pyl na židlích a na stolech a na nádobí. Lidé si jej oprašovali z ramen. Drobné šňůrky prachu se táhly i po prazích.

Uprostřed noci vítr přešel a zůstavil zem v klidu. Ve vzduchu naplněném prachem zněly zvuky tlumeněji než v mlze. Lidé v postelích slyšeli, že vítr ustal. Když se prudký vítr přehnal, probudili se. Zůstali ležet a naslouchali hlubokému tichu. Pak se rozkokrhali kohouti a jejich hlasy také zněly tlumeně a lidé se na postelích nepokojně převalovali a přáli si, aby už bylo jítro. Věděli, že bude trvat dlouho, než se prach ve vzduchu usadí. Ráno ještě visel nad zemí jako mlha a slunce bylo rudé jako čerstvá krev. Celý den se z nebe snášel prach a snášel se i na zítří. Zemi jako by pokrývala souvislá příkrývka. Prach se usazoval na kukuřici, vršil se na špičkách plotních sloupků i na drátech; sedal na střechy a přikrýval býlí a stromy.

Lidé vycházeli z domů a čichali hustý štiplavý vzduch a zakrývali si nos. A z domů vycházely i děti, ale neběhaly a nekřičely, jako to dělávaly po dešti. Muži postávali u plotů a hleděli na poničenou kukuřici, která rychle hynula a na jejíchž listech prosvítalo pod nánosem prachu už jen tu a tam trochu zeleně. Muži nemluvili a mnoho nenachodili. A z domů vycházely i ženy a postávaly po boku mužů a snažily se vycítit, jestli to muže tentokrát zlomí. Děti stály opodál, bosými palci kreslily do prachu panáky a instinktivně pátraly, jestli neuvidí, že to muže a ženy tentokrát opravdu zlomí. Děti hleděly do tváří mužů a žen a pak opět pečlivě rýsovaly palci do prachu čáry. Koně přicházeli ke korytům s vodou a máchali si tu čenichy,

aby si je očistili od prachu. Po nějaké době zmizelo z mužských tváří otupělé ochromení a objevila se v nich tvrdost, zlost a odpor. Tehdy ženy věděly, že se mohou opět cítit v bezpečí a že k žádnému zhroucení nedojde. Pak se ptaly: Co budeme dělat? A muži odpovídali: Nevíme. Ale to bylo v pořádku. A ženy věděly, že je to tak opravdu v pořádku, i přihlížející děti věděly, že je všechno v pořádku. Ženy i děti v hloubi duše cítily, že žádné neštěstí není tak velké, aby se nedalo snést, když se muži drží. Ženy se vracely do domů po své práci a děti si zase začínaly hrát, zpočátku jen opatrně. S pokračujícím dnem rudá barva slunce slábla. Jeho zář se linula na zem s příkrývkou prachu. Muži seděli na zápraží a jejich ruce si pohrávaly s klacíky a kaménky. Seděli mlčky – přemýšleli – rozvažovali.

KAPITOLA DRUHÁ

Před malou restaurací u silnice stál veliký červený kamión. Vertikální výfuková roura tiše pobrukovala a nad jejím koncem se vznášel téměř neviditelný ocelově modrý opar. Vůz byl nový, zářil červení a na boku stálo dvanáctipalcovými písmeny: Oklahomská dopravní společnost. Dvojitě pneumatiky byly nové a z petlice na velkých zadních dveřích trčel měděný visací zámek. Uvnitř restaurace, jejíž dveře a okna chránily sítě, hrálo rádio poklidnou taneční hudbu puštěnou velice slabě, přesně jak se to dělá, když nikdo neposlouchá. V malém otvoru nad vchodem se tiše točil zabudovaný ventilátor a mouchy poplašeně bzučely kolem dveří a oken a narážely do drátěných sítí. Uvnitř seděl na stoličce jediný člověk, řidič kamiónu, opíral se lokty o barový pult a hleděl přes kávu na štíhlou osamělou servírku. Mluvil na ni jadrnou nenucenou hantýrkou sil-

nice. „Jo, viděl jsem ho, jsou to asi tři měsíce. Něco mu kuchali. Dal si cosi vyšmiknout. Co, to nepamatuju.“ Ona na to: „Nebude to ani tejden, sama jsem ho viděla. Vypadal fajn. Docela je k světu, když není pod párou.“ Mouchy se občas vrhaly s tlumeným bzukotem na síťové dveře. Z kávovaru vyrazila pára a servírka, aniž se ohlédla, sáhla za sebe a vypnula ho.

Venku kráčet po okraji druhé strany silnice muž, přešel a zamířil ke kamiónu. Pomalu došel až k předku, položil ruku na třpytivý blatník a podíval se na tabulku za předním ochranným sklem: Spolujízda není povolena. Chvíli to vypadalo, jako by užuž chtěl pokračovat v cestě, ale pak se posadil na stupačku na druhé straně od restaurace. Nebylo mu víc než třicet let. Oči měl velmi tmavé a v očních bulvách bylo možno vidět rozeseitou lehkou hnědou pigmentaci. Od vysoko posazených širokých lícních kostí mu po tvářích běžely výrazné hluboké linky, které se kolem úst zaoblovaly. Horní ret byl dlouhý, a jelikož mu vystupovaly zuby, musely být rty napnuté, aby je zakryly, protože ústa měl ten člověk zavřená. Ruce měl tvrdé, s širokými prsty a nehty silnými a zvrásněnými jako malé mušle. Mezi palcem a ukazovákem a na bříškách dlaní se leskly mozoly.

Šaty měl nové – všechno laciné a nové. Šedá čepice byla tak nová, že štítek byl ještě tuhý a stiskací knoflík pořád ještě držel, a čepice dosud neztratila tvar a nebyla vyboulená, jako bývají starší čepice sloužící ke všem možným účelům – jako pytlík na věci, jako ručník i jako kapesník. Oblek byl ušit z laciné šedivé cajkoviny a byl tak nový, že na kalhotách bylo ještě plno přeležely záhybů. Modrá pomačkaná košile byla tuhá a lesklá škrobem. Sako bylo příliš velké a kalhoty krátké, protože muž byl vysoký. Ramena mu visela až na paže, ale i tak mu zase rukávy byly krátké a předek saka mu plandal kolem žaludku. Na nohou měl nové boty pískové barvy, takové, kterým se říká bagančata, s ocvokovanými podešvemi a s podpatky okovanými dokola jako podkovou, aby se neošlapaly. Tenhle člověk si sedl na stupátko, sundal si čepici a otíral si s ní obličej. Pak si ji zase nasadil a začal popotahovat za štítek, čímž zároveň začal pracovat na jeho budoucí zkáze. Pak mu pohled utkvěl na

nohou. Sehnul se, uvolnil tkaničky a konce nechal rozvázané. Nad hlavou mu šepotal rychlý sled modravých obláčků dýmu z Dieselova motoru.

Hudba v restauraci ustala a z ampliónu se ozval mužský hlas, ale servírka jej nevypnula, protože si neuvědomila, že hudba přestala hrát. Pátravými prsty totiž objevila pod uchem malý uher. Pokoušela se ho zahlédnout v zrcadle, aniž by to řidič upozoroval, a tak předstírala, že si jen uhlazuje vlasy. Řidič pravil: „V Shawnee byla parádní tancovačka. Prej tam dokonce někoho kuchli nebo co. Taky jste to slyšela?“

„Ne,“ odpověděla servírka a láskyplně ohledávala prstem uher pod uchem.

Sedící muž venku se zatím zvedl, zahleděl se přes kapotu vozu a chvíli pozoroval restauraci. Pak se opět usadil na stupače a vytáhl z kapsy pytlík s tabákem a složku cigareto-vých papírků. Balil si cigaretu pomalu a pečlivě, prohlížel si ji a uhlazoval. Konečně si ji pak zapálil a hořící sirku zastrčil do prachu u nohou. S blížícím se polednem ukrajovalo slunce vozu stín.

V restauraci zaplatil řidič útratu a dva nikláky, které dostal zpátky, hodil do automatu. Válce se roztočily, ale výhra ho nečekala žádná. „Tak to seštelovali, aby člověk jo nic nevyhrál,“ řekl servírce.

Odpověděla mu: „Zrovna před dvěma hodinama tady jednomu padlo terno. Hodilo mu to tři osmdesát. Kdy zase pojedete zpátky?“

Nechal síťové dveře pootevřené. „Za tejdén, za deset dní,“ odpovídal. „Musím zajet do Tulsy a nikdy se zpátky nedostanu, jak bych si myslel.“

Najednou vyjela: „Nepouštějte mi sem ty mouchy. Buďte jděte ven, nebo dovnitř.“

„Tak nashle,“ řekl a zamířil ven. Sítěné dveře za ním zapráskly. Stál na slunci a sloupával ze žvýkáci gumy obal. Byl to statný člověk, rozložitý v ramenou a s mohutným žaludkem. Měl zarudlý obličej a modré oči, štěrbínovitě protáhlé, zřejmě od toho, jak je stále musel mhouřit proti ostrému světlu. Oble-

čen byl ve vojenských kalhotách a na nohou měl vysoké šňorovací boty: „Hele, ať vo vás neslyším, za co byste se musela červenat!“ Číšnice byla obrácená k zrcadlu na zadní stěně. Zavrčela nějakou odpověď. Řidič začal pomalu žvýkat kus žvýkáci gumy a před každým skusem široce rozevřel čelisti a rty. Když kráčel k velkému červenému vozu, gumu v ústech zpracovával a válel pod jazykem.

Stopař se zvedl a podíval se na něho okénky kabiny. „Nemohly byste mě svízt, šéfe?“

Řidič se rychle ohlédl k restauraci. „Neviděl jste vpředu za sklem nápis, že stopaře neberu?“

„Jo – viděl. Ale někdy bejvají chlapi slušní, přestože jim nějaké zazobanej prevít poručí vystrčit tabulku.“

Řidič pomalu nastupoval do vozu a uvažoval o jednotlivých částech stopařovy odpovědi. Když odmítne, nejen že nebude ten slušný chlap, ale bude právě ten, co musí vozit tu tabulku a nesmí si brát žádnou společnost. Když stopaře vezme, bude automaticky slušňák a taky nebude vypadat jako někdo, s kým si mává kdejaké zazobanej prevít. A on chtěl rozhodně být ten slušňák. Znovu se ohlédl po restauraci. „Skrč se na stupačku a zůstaň tak až do první zatáčky,“ řekl.

Stopař se přikrčil, takže ho nebylo vidět, a pevně se držel kliky u dvířek. Motor na okamžik zaburácel, převodovka zabrala a obrovitý kamión se rozjel, první rychlost, druhá rychlost, třetí a pak vysoký kvílivý záběr a čtvrtá rychlost. Pod mužem, který se tiskl k autu, ubíhala silnice jako závrativá rozmazaná dráha. K první zatáčce to byla míle, pak vůz zpomalil. Stopař se zvedl, otevřel si dveře a vklouzl na sedadlo. Řidič se po něm podíval, přimhouřil oči a žvýkal, jako by si čelistmi přímo třídil a urovnával myšlenky a dojmy, než si je konečně uloží do mozku. Oči mu nejdřív spočinuly na nové čepici, pak sjely na nové šaty a nové boty. Stopař se pohodlně uvelebil na sedadle, sundal si čepici a otřel si s ní zpotené čelo a bradu. „Díky, kamaráde,“ řekl. „Já už ty haksny vůbec necejtím.“

„To dělají ty nový boty,“ poznamenal řidič. Z jeho hlasu jako by zaznívala táž tajná myšlenka, jaká se mu zračila v očích. „To je taky nápad, pustit se v novejších botech na cestu – v tomhle vedru.“

Stopař se zahleděl na zaprášené žluté boty. „Jiný nemám,“ řekl. „Člověk je musí nosit, když nemá druhý.“

Řidič se zahleděl přimhouřenýma očima soustředěně kupředu a trochu přidal rychlost. „Jedeš daleko?“

„Hmmm! Ale ušel bych to pěšky, kdyby mě ty haksny tak nebolely.“

Z řidičovy otázky zazníval lehký zkoumavý podtón. Stopaři připadalo, jako by mu nastražoval síť a pasti. „Hledáš práci?“ zeptal se řidič.

„Ne, táta má farmu, čtyřicet akrů. Je pachtýř, ale jsme tam už dlouho.“

Řidič se významně rozhlédl po okolních polích podél silnice, na nichž ležela polehlá kukuřice s nánosem prachu. Z prašné země trčely drobné kaménky. Řidič řekl, jako by hovořil sám k sobě: „Pachtýř na čtyřiceti akrech, a to ho nevyhnal tenhle prach a ty traktory?“

„Já vod nich z poslední doby samozřejmě žádný zprávy nemám,“ odpověděl stopař.

„Asi hodně dlouho,“ podotkl řidič. Do kabiny vlétla včela a rozbzučela se za ochranným sklem. Řidič natáhl ruku a opatrně ji zahnal do vzduchového proudu, který ji odfoukl okénkem ven. „Pachtýři se teďko pokládají hrozně rychle,“ pokračoval. „Vobjeví se jeden traktor a vyžene deset rodin. Je jich tady teďko jako psů. Vtrhnou na pole a pachtýřům vylejou perka. A jak se ten tvůj táta drží?“ Jazyk a čelisti opět začaly zpracovávat žvýkáci gumu, obracely ji a rozžvýkávaly. S každým otevřením úst bylo vidět, jak na jazyku gumu převaluje.

„Jak říkám, dlouho vo něm nemám zprávy. Já na to psaní nikdy nebyl a táta jakbysmet.“ Rychle dodal: „Ale vobá psát dovedem, kdybysme chtěli, to jo.“

„Tos byl někde na práci?“ Opět s tou pátravou nenápadností. Zahleděl se do polí, do tetelivého vzduchu, sežmoulal gumu pod jednu skráň, aby mu nepřekážela, a uplivil z okna.

„Jo, to víš,“ odpověděl stopař.

„Jsem si to myslel. Všim jsem si tvech rukou. Ses musel vohánět krumpáčem nebo sekýrou nebo kladivem. Mozoly ti na rukách jenom svítějí. To mně zas neujde. Na tom si zakládám.“

Stopař na něho zůstal hledět. Pneumatiky zpívaly po vozovce. „Chceš vědět ještě něco? Já ti to povím. A nemusíš ani hádat.“

„Hele, nemusíš se hned štětit. Já jsem nechtěl bejt vlezlej.“

„Já ti řeknu všechno. Nebudu nic zatloukat.“

„Já si jen rád všímám. Líp ubíhá čas.“

„Já ti řeknu všechno. Jmenuju se Joad, Tom Joad. Táta je taky Tom Joad.“ Jeho oči spočinuly pátravě na řidiči.

„Neštěť se. Já to nemyslel ve zlým.“

„Já to tak taky nemyslím,“ odpověděl Joad. „Mně jde vo to, abych se dostal vo kus dál, a s nikým nechci mávat.“ Ustal a rozhlédl se po suchých polích a do dálky po skupinách neduživých stromů, jejichž větve visely ztrápeně v sálajícím horku. Z boční kapsy vyndal tabák a papírky. Cigaretu si balil mezi koleny, protože tam nefoukal vítr.

Řidič žvýkal rytmicky a uvážlivě, jako to dělá kráva. Čekal, až celý ten náhle vyvřelý vzruch předcházející chvíle pomine a až se na něj zapomene. Když se konečně zdálo, že ovzduší je opět v pořádku, pravil: „Kdo v životě nedělal šoféra v takovýmhle vehiklu, nemá páru, co to vobnáší. Šéfové nechťejí, abysme někoho brali do vozu. Tak tady musíme trčet a jenom sami kučírovat, leda když se nám chce riskovat, že nám dají padáka, jako jsem to s tebou riskoval já.“

„Šak já si to považuju.“

„Poznal jsem spoustu chlápků, co dělají při jízdě ty nejpošahanější věci. Jako jeden, pamatuju, si vymejšlel básničky. Ubíhal mu tak čas.“ Kradmo se po Joadovi podíval, aby zjistil, jestli ho to zajímá, nebo vyvádí z míry. Joad mlčel, hleděl upřeně do dálky, díval se podél silnice, podél bílé vozovky, která se mírně vlnila, jako by se zem pod nimi lehce vzdouvala. Řidič nakonec pokračoval: „Vzpomínám si na jednu takovou básničku, co ten kluk napsal. Bylo to o něm a ještě o nějakých klukách, jak jezděj po celým světě a vyváděj a blbnou. Škoda že jsem si ji ne-

zapamatoval celou. Ten kluk v tom měl slova, že by jim ani sám pán Ježíš Kristus nerozuměl. Jeden kousek byl takhle: „A ten negr vám měl ptáka jako velrybího lomcováka; i sloní proboscis byl proti němu hadr, prostě mezi samcema byl kádr.“ Proboscis je něco jako nos. U slona je to chobot. Ten kluk mi to ukázal ve slovníku. Bez toho slovníku nedal ani ránu. Vždycky když někde zarazil na nějaký kucmouch a na kafe, tak si v něm říkal. „Ustal, protože se najednou cítil se svou řečí jakoby izolovaný. Opět se pokradmu podíval po spolucestujícím. Joad pořád mlčel. Řidič se jej znervózněle snažil zatáhnout do hovoru. „Už jsi někdy trefil na takovýho chlápka, co užívá takový vznešený slova?“

„Na kazatele,“ odpověděl Joad.

„Z toho by se jeden pomát, když před ním takovej kluk užívá takový nóbl slova. U kazatele, to je v pořádku, protože do kazatele se nikdo neodváží vrtat. Ale tenhle kluk byl legrační. Když řek nějaký takový vznešený slovo, člověk to u něho nějak bral jakoby nic. Von se s tím vůbec nechtěl vytahovat.“ Řidič se uklidnil. Aspoň teď věděl, že Joad poslouchá. Vybral riskantně zatáčku těsně u krajnice, až pneumatiky zaskřípěly. „Jak jsem povídal,“ pokračoval, „takovej řidič vod nákladáku dělá pošahaný věci. Jeden chlápek jednou povídal, že tyhle řidiči na dálkových tratích se v jednom kuse cpou – v jednom kuse, v těch karbanátkovejch kučách u silnice.“

„No jo, tam voni jako by žili,“ přitakal Joad.

„Jo, jo, to voni se zastavějí, ale ne pokaždý kvůli jídlu. Někdy hladu ani moc nemají. Akorát že jim to ježdění už leze krkem – je jim z toho až zle. A ty knajpy jsou jediný fleky, kde se můžou zastavit, a když zastavíš, musíš si něco koupit, abys moh hodit řeč s holkou za pultem. A tak si dáš hrnek kafe a k tomu nějaký kucmouch. Člověk si přece jenom kapku dáchne.“ Pomalu žvýkal žvýkáci gumu a obracel ji jazykem.

„Vona to žádná sranda nebude,“ poznamenal Joad bez jakéhokoli důrazu.

Řidič na něho vrhl rychlý pohled, aby se přesvědčil, jestli to Joad myslel ironicky. „Jo, žádná vejhra v loterii to není,“ řekl poněkud podrážděně. „Vypadá to jako nic a že tady člověk je-

nom dřepí na zadku těch vosum nebo čtrnáct hodin. Musí něco dělat. Nějaký posuňky nebo aspoň hvízzat. Rádio nám společnost nedovolí. Jsou takový, že si na cestu berou flašku, ale ty u toho dlouho nevydržíš.“ Poslední větu řekl s přísnou upjatostí. „Já si nikdy neloknu, dokad' neskončím.“

„Jo?“ zeptal se Joad.

„Jo! Člověk se musí přece pozdějc něčeho dodělat. Já totiž uvažuju, že si udělám takový ty dálkový kursy. Strojní inženýrství. Je to lehký. Člověk musí doma seštudovat pár snadnejch lekcí. Moc vo tom uvažuju. Pak s tímle ježděním praštím. Ať si potom s těmadle vehiklama jezdějí jiný.“

Joad vytáhl z kapsy u saka malou láhev whisky. „Určitě si nedáš loka?“ Jeho hlas zněl škádlivě.

„Proboha ne. Ani se toho netknu. Člověk si nemůže jen tak dávat do trumpetu a přitom chtít študovat, jako se chystám já.“

Joad odzátkoval láhev, polkl dva rychlé doušky, znovu láhev zazátkoval a zastrčil zpátky do kapsy. Kabinou se rozlila horká aromatická vůně whisky. „Jseš celej jako vynervovanej,“ poznamenal Joad. „Co je s tebou – máš holku?“

„Hm, to víš. Ale stejně to chci někam dotáhnout. Už si ten mozek trénuju bůhví jak dlouho.“

Joad jako by po whisky rozvázal. Ubalil si další cigaretu a zapálil si ji. „To já zas toho tak moc před sebou nemám,“ podotkl.

Řidič rychle pokračoval. „Já žádněj životabudič nepotřebuju,“ řekl. „Já si mozek trénuju celou dobu sám. Před dvěma lety jsem na to prodělal celej kurs.“ Poklepal pravou rukou na volant. „Tak třeba když na silnici projíždím kolem nějakýho chlápka. Podívám se na něho, a když jsem za ním, snažím se vzpomenout si na všechno, co na něm bylo, jaký měl šaty a boty a co měl na hlavě, jakou měl chuži a třeba i jak byl vysokej a kolik vážil a esli měl nějaký jizvy. Už jsem v tom dost dobrej. Dovedu si v hlavě seštelovat celej takovej vobrázek. Někdy si myslím, že bych si měl udělat nějakěj kurs, aby ze mě byl vodborník na votisky prstů. To bys byl překvapenej, kolik si toho člověk může zapamatovat.“

Joad si znovu rychle přihnul z láhve. Naposledy zatáhl z kroutící se cigarety a pak zamáchl řeřavějící konec mezi mozolnatým palcem a ukazovákem. Odřel nedopalek až na dřeň a vystrčil jej z okna, kde mu jej vítr vzal z prstů. Obrovské pneumatiky zpívaly na dlažbě vysokým tónem. V Joadových tmavých klidných očích upřených na vozovku jako by probleskl pobavený výraz. Řidič čekal a nejistě po něm pokukoval. Konečně se Joadův horní ret oddělil v úsměvu od zubů a Joad se tiše zasmál, až se mu hrud' dmula. „Hele, to ti ale kruci trvalo, nežs na to přišel, brácho.“

Řidič se na něho podíval. „Než jsem na to přišel? Na co? Co tím myslíš?“

Joadovy rty se na okamžik roztáhly podél dlouhých zubů a Joad si je olízl, jako to dělá pes, nadvakrát, odprostředka na každou stranu jednou. Jeho hlas zdrsněl. „Však ty víš, co myslím. Když jsem vlezl dovnitř, pěkně sis mě změřil. Všim jsem si.“ Řidič hleděl před sebe a tiskl volant tak usilovně, že mu polštářky na dlaních až naběhly a hřebety mu zběhly. Joad pokračoval: „Ty víš, odkad jdu.“ Řidič mlčel. „Co?“ naléhal Joad.

„Hm – jistě. Totiž – možná. Ale mně do toho nic není. Já si zametám před svým prahem. Mně je to fuk.“ Slova mu přestala váznout v hrdle. „Já nikdy nestrkám nikomu nos do jeho věcí.“ A náhle zmlkl a vyčkával. Zbělelé ruce stále tiskly volant. Oknem dovnitř skočila kobyłka a přistála na přístrojové desce, kde usedla a začala si třít křídla o zahnuté skokanské nožky. Joad natáhl ruku a zmáčkl tvrdou lebkovitou hlavičku kobyłky mezi prsty a hodil ji do průvanu v okně. Joad se zase zasmál, zatímco si otřepával z konečků prstů zbytky rozmačkaného hmyzu. „Špatně jste mě odhadl, vážený pane,“ pravil. „Já to nijak netutlám. Jo, byl jsem v McAlesteru. Byl jsem tam čtyři roky. A tydle šaty mi dali, když jsem vodcházel. Mně to je úplně jedno, jestli to někdo ví, nebo neví. Jedu na farmu k tátovi, takže nemusím lhát, abych splášil flek.“

Řidič řekl: „Chm – do tohodle mně vůbec nic není. Já nejsem vlezlej.“

„Pendrek nejseš,“ houkl Joad. „Ten tvůj vlezlej frňák ti trčí z ksichtu na vosum mil. A tím frňákem ses do mě zaryl jako koza do petržele.“

Řidičova tvář se celá stáhla. „Tos mě ale pochopil úplně špatně –,“ začal chabě.

Joad se mu zasmál. „Jseš dobrej chlap. Svez jsi mě. Kruci jo, seděl jsem. No a co! A ty chceš vědět, proč jsem seděl, že?“

„Do toho mi nic není.“

„Jo, tobě do ničeho nic není, ty jenom honíš tudle krávu po silnici, a to je celá tvoje robota. Hele. Vidiš támhle před náma tu cestu?“

„Jo.“

„Tak tam já vylezu. Ty máš už určitě gatě prochcaný zvědavostí, co jsem udál. Ne, já nejsem takovej, abych nekáp božskou.“

Vysoký tón motoru začal znít dutěji a píseň pneumatik poklesla do nízkých poloh. Joad vytáhl pŕllitrovku a znovu si přihnul. Vůz zpomalil a zastavil u nedlážděné cesty, která odbočovala v pravém úhlu od silnice. Joad vystoupil a zůstal stát u okénka kabiny. Výfuková roura vyfrkávala sotva viditelné obláčky modrého kouře. Joad se naklonil k řidiči.

„Já seděl pro vraždu,“ řekl rychle. „To zní hrozně, že – a znamená to prostě, že jsem zabil nějakýho chlápka. Sedm let. Pus-tili mě dřív, že jsem sekal dobrotu.“

Řidič se zahleděl do Joadovy tváře, aby si ji zapamatoval. „Já se tě na to neptal,“ řekl. „Já si zametám před vlastním prahem.“

„Můžeš vo tom vykládat v každý knajpě vocuď až po Texolu.“ Usmál se. „Ahoj. Byls slušnej. Ale hele, když člověk byl náakou dobu v chládku, větrí votázku jako čert kropáč. Tys mi tu svou telegrafoval hned, jaks prvně votevřel hubu.“ Pleskl dlaní do kovových dvířek. „Díky za svezení,“ řekl. „Ahoj.“ Otočil se a zamířil na prašnou nedlážděnou cestu.

Řidič za ním chvíli hleděl a pak zavolal: „Zlom vaz!“ Joad zamával rukou, aniž se otočil. Pak se rozburácel motor, kola zabrala a obrovitý červený kamión se pomalu rozjel kupředu.

KAPITOLA TŘETÍ

Betonová silnice byla vroubena pokrývkou zcuchané, zlámané přeschlé trávy, jejíž vršky tížily napadané vousy ovsa, které se nachytávají do psích kožíšků, a psárka, která se zachytává koním do kotníkových rousů, a uschlé paličky jetelových květů, jež se zadržávají do ovčího rouna; dřímající život, který čeká, aby se rozletěl a rozptýlil, každé seménko vyzbrojené prostředky rozptylu, letkami šipek a padáčků, malými kopíčky a chomáčky drobných trnů, to vše tu čekalo na živočichy a na vítr, na mužskou záložku u kalhot nebo na lem ženské sukně, všechno nečinné, ale vyzbrojené prostředky k vyvinutí činnosti, nehybné, ale vše nadáno zárodečnými předpoklady pohybu.

Slunce se opíralo do trávy a vyhřívalo ji a ve stínu pod travinami se hemžil hmyz, mravenci a mravkolvi, kteří mravencům nastražovali pasti, kobylky, jež vyskakovaly do vzduchu a třepetaly v zlomcích okamžiku křídly, berušky podobné malým pásovcům, neúnavně se lopotící na četných nožkách vpřed. A po trávě u krajnice se sunula želva pozemní, uhýbajíc pro nic za nic do strany a vlekouc kopulovitý krunýř. Tvrdé nožky se žlutými paznehtíky se prodíraly jako cepy travou, ale vůbec to nevypadalo jako chůze, spíš jako by želva jen nadzvedávala a vlekla krunýř. Klouzaly po něm vousy ječmene, dopadaly na něj paličky jetele a kutálely se na zem. Rohovitá ústa měla želva otevřená a pronikavé legrační oči, pod obočím jako dva nehty, hleděly upřeně kupředu. Lezla pomalu po drnech a zanechávala za sebou cestičku, zatímco před ní vystával kopec, jenž nebyl nic jiného než násep u krajnice. Na chvíli se se zdviženou hlavou zastavila. Zamžikala a podívala se nahoru dolů. Pak začala zlézat násep. Přední drápopité nohy se vysunuly kupředu, ale

nezaryly se do země. Zadní nohy kopaly a postrkovaly kupředu krunýř, který se odíral o trávu a o štěrk. Čím příkřeji před želvu násep strměl, tím horečnější vyvíjela úsilí. Tlak v zadních nohách sílil, takže pod ní až podkluzovaly, krunýř se nadzvedával a rohovitá hlava trčela kupředu, co krk stačil. Kousek po kousku se krunýř sunul po náspu vzhůru, až jí konečně cestu zkrřížil parapet, nejzazší výběžek silnice, betonová zídka vysoká na čtyři palce. Želva na okamžik jako by odpočívala. Do jemné kůžičky pod krunýřem jí vlezl rezatý mravenec a hlavička i nohy se jedním rázem zatáhly dovnitř a ocas jakoby potažený pláty brnění se připlácl k tělu. Rezatý mravenec zůstal zamáčknut mezi tělem a nožkami. Mezi krunýřem a jednou přední nohou uvízl klásek divokého ovsa. Želva zůstala dlouho nehybně ležet, pak se pomalu vysunul krk, stará legrační přimhouřená očka se rozhlédla a ukázaly se nožky a ocas. Zadní nohy se opět pustily do práce, napínaly se jako nohy slona a krunýř se naklonil v takovém úhlu, že přední nohy nemohly dosáhnout na cementovou podložku. Ale zadní nohy se nadzvedávaly výš a výš, až nakonec želva vyrovnala rovnováhu, zadek se sklonil dolů, přední nohy zadržly o dlažbu a želva byla nahoře. Ale ten klásek divokého ovsa zůstal uchycený stále kolem předních nohou.

Teď už byla cesta snadná a pomáhaly všechny nohy a krunýř se s nadzvedáváním a pomalým kolébáním sunul vpřed. Blížil se sedan řízený asi čtyřicetiletou ženou. Uviděla želvu a zahrnula doprava z vozovky, až zaskřípěla kola a zvířil se oblak prachu. Na okamžik se zvedla dvě kola do vzduchu a pak si opět sedla. Auto se vrátilo do vozovky a pokračovalo v cestě, ale daleko pomaleji. Želva se nejdřív rychle stáhla do krunýře, protože silnice byla rozpálená jako pec.

A v tu chvíli přijíždělo lehké nákladní auto, a když se přiblížilo, spatřil řidič želvu a stočil vůz tak, aby na ni narazil. Přední kolo zasáhlo okraj krunýře a želvu odmrstilo, jako když se zmáčkne knoflík o knoflík, takže se ve vzduchu několikrát otočila jako mince a odkutálela se ze silnice. Nato se auto vrátilo do původního směru a pokračovalo v jízdě po pravé straně. Želva, zatažená v krunýři, zůstala dlouho ležet na zádech. Ale

potom přece jenom začala ve vzduchu mávat nohama a hledat, od čeho by se mohla odrazit, aby se převrátila. Přední noha se zachytila o oblázek a želva se pomalu, pomaloučku obracela, až se překulila hřbetem vzhůru. Klas divokého ovsa vypadl a tři kopíčkovitá zrnka zůstala zabodnutá v zemi. A jak se želva sunula kupředu přes krajnici, těžký krunýř zasypával zrnka hlínou. Želva pak dorazila na nedlážděnou cestu a trhaně popolézala kupředu, vyrývající za sebou v prachu klikatou mělkou škarpičku. Stará legrační očka hleděla nad pootevřenou rohovitou tlamičkou kupředu. Dlouhé paznehtíky lehce prokluzovaly v prachu.

KAPITOLA ČTVRTÁ

Když Joad uslyšel, jak se vůz opět rozjel a jak rychlost střídá rychlost a po vozovce zní těžký puls doléhajících pneumatik, zastavil se, otočil se a hleděl za ním, dokud nezmizel. A i když ho již nebylo vidět, stále měl oči upřené do dálky a hleděl na tetelící se modrý vzduch. Zamyšleně vyndal z kapsy lahvičku, odšrouboval kovový uzávěr a rozkošnický upíjel whisky a zajížděl jazykem až do hrdla láhve a pak si olizoval rty, aby mu ani kapka té lahody neunikla. Zkusil zarecitovat: „A ten negr vám měl ptáka,“ ale to bylo všechno, co si zapamatoval. Nakonec se otočil čelem po směru prašné cesty, která protínala pole v pravém úhlu. Slunce sálalo a do nánosů prachu se neopřel jediný závan větru. Cesta byla rozryta brázdami zanesenými prachem, který napadal do kolejí vyrytých koly vozů. Joad ušel pár kroků a prach jemný jako mouka vyrazil před špičkou jeho nových žlutých bot vzhůru a žlutavé svršky rázem zešedly.

Shýbl se a rozvázal tkaničky, shodil první botu a pak druhou. A vlhkými chodidly s úlevou zahrabal v horkém prachu, až se mu prašné gejízírky dostaly mezi prsty a pokožka na nohou se vypnula suchem. Svlékl si sako, zabalil do něj boty a ranec si hodil pod paži. A konečně se vydal po cestě, vykopávaje před sebou vzhůru prach a vytvářeje prašný oblak, který za ním zůstával viset nízko u země.

Po pravé straně byla cesta oplocena dvěma prameny ostnatého drátu na vrbových tyčkách. Tyčky byly zkroucené a špatně opracované. Kde se náhodou vyskytla rozsocha v patřičné výšce, byl drát uchycen v ní, a kde žádná nebyla, byl ostnatý drát přivázán k sloupku obyčejným drátem. Za plotem ležela kukuřice polehlá větrem a horkem a suchem, a kalíšky vytvořené v místech, kde se upíná list ke stvolu, byly plné prachu.

Joad se pomalu ploužil s oblakem prachu v patách kupředu. Kousek před sebou spatřil vysoký krunýř želvy pozemní, která se strnulými trhavými pohyby zvolna sunula prachem. Zastavil se, aby si ji prohlédl, a jeho stín padl na ni. Hlava a nohy se okamžitě stáhly do krunýře a krátký ocas se přimkl dovnitř pod něj. Joad želvu zvedl a obrátil hřbetem dolů. Hřbet byl hnědošedý, jako prach, ale spodek krunýře měl máslově žlutou barvu a byl čistý a hladký. Joad si nadhodil ranec v podpaží a prstem přejížděl hladký spodek krunýře a pokoušel se jej zmáčknout. Byl měkčí než vršek. Tvrdá stařecká hlava se vysunula a pokoušela se podívat na mačkající prst a nohy se divoce rozmávaly. Želva ve vzduchu marně zápasila, až Joadovi pomočila ruku. Joad ji otočil zpátky na druhou stranu a přibalil ji do saka. Cítil, jak se želva napíná a jak sebou pod jeho paži škube. Vyrázil kupředu, o něco rychleji, a paty mírně vlekl v prachu.

U cesty před ním vrhala grošovaný stín pokroucená zaprášená vrba. Joad ji dobře viděl, s ubohými větvemi ohnutými přes cestu, s porostem listů, rozedraných a neduživých jako peří pelichající slepice. Joad se začal potit. Modrá košile mu na zádech a v podpaží potemněla. Zatáhl za štítek čepice a zmáčkl ji

v prostředku, až zlomil lepenkovou vložku tak dokonale, že štítek už nikdy nemohl vypadat jako nový. Jeho chůze se očividně zrychlila, zřejmě díky úmyslu dostat se do stínu vzdálené vrby. Věděl, že tam bude stín, aspoň jeden slušný pruh úplného stínu, který vrhá kmen stromu, protože slunce už minulo zenit. Slunce útočilo na jeho zátylek a způsobovalo mu lehké hučení v hlavě. Nejnížší část vrby neviděl, protože vrba vyrůstala z malého do-
líku, v kterém se držela voda déle než na ostatní rovině. Joad znovu přidal do kroku a kráčel dolů po mírném svahu. Náhle však obezřetně zpomalil, protože pruh plného stínu byl obsazen. Na zemi seděl opřen o kmen nějaký muž. Měl nohu hozenou přes nohu a jedno bosé chodidlo mu trčelo skoro do výše hlavy. Neslyšel, že se Joad blíží, protože si soustředěně pískal melodii písně „Ano, Pane, to je moje dítě“. Přehozenou nohou kýval v rytmu nahoru dolů. Nebylo to taneční tempo. Přestal pískat a začal zpívat lehkým slabým tenorem:

„Ano, to je můj Spasitel,
Je-e-žíš je můj Spasitel,
Je-e-žíš je můj Spasitel,
ať je den či ať je noc,
ďábel nemá žádnou moc,
Ježíš je můj Spasitel.“

Joad vstoupil do neúplného stínu chatrných vrbových listů, a když muž uslyšel, že přichází, přestal zpívat a otočil hlavu. Byla to protáhlá kostnatá hlava potažená napjatou kůží a posazená na krku tak šlachovitě a s tak výraznými svaly, jako by seděla na celerovém stvolu. Oční bulvy byly těžké, vystupující, a víčka, červená a jakoby rozbolavělá, se musela napínat, aby je zakryla. Tváře měl snědé a lesklé, bez vousů, a ústa plná – veselá, možná až smyslná. Kůže na tuhém orlím nose byla tak napjatá, že nosní kobylička bíle svítila. V obličeji se nepotil ani na vysokém bledém čele. Bylo to výjimečně vysoké čelo rámované na spáncích jemnými modrými žilkami. Prakticky půlka obličeje byla nad očima. Tuhé šedé vlasy byly shrnuty

z čela, jako by si je právě pročísl prsty. Oblečen byl v montérkách a modré košili. Na zemi vedle něho leželo plátěné sako s mosaznými knoflíky a hnědý klobouk, plný skvrn a zmačkaný jako vdolek. Opodál zůstaly ležet tenisky, šedé od prachu, tak jak je shodil z nohou.

Muž se na Joada dlouze zadíval. Hluboko do očí mu pronikalo světlo a zvýrazňovalo na duhovce drobné zlaté skvrnky. Na krku mu nápadně vystupovaly napjaté krční svaly.

Joad zůstal nepohnutě stát v grošovaném stínu. Sundal si čepici, otíral si jí zpocený obličej a pak ji zvolna i se svinutým sakem hodil na zem.

Muž v plném stínu dal zkřížené nohy vedle sebe a zaryl se palci do země.

Joad pozdravil: „Dobrej den. To je ale vedro na tej cestě, horší než v pekle.“

Sedící muž se na něho pátravě podíval: „Nejseš ty mladej Tom Joad – kluk starýho Toma?“

„Jo,“ přikývl Joad. „Úplně a celej. A jdu domů.“

„Ty se na mě, řek bych, asi pamatovat nebudeš,“ usmál se muž a za plnými rty se objevily velké koňské zuby. „Nene, na mě ty už se pamatovat nebudeš. Tys dycky radši tahal holky za copy, když já jsem se snažil do vás nalejt Ducha svatýho. Tys měl dycky plný ruce práce s tím taháním za copy, divs jim je nevytrh i s kořínkama. Ty se na to asi nepamatuješ, ale já jo. A skrzevá to tahání za copy jste vobá přišli rovnejma nohama k Pánu Ježíši. A já vás tenkrát vobá pokřtil v zavodňovací strouze. Tloukli jste sebou a ječeli jak dvě kočky.“

Joad na něho pohlédl zpod pokleslých víček a pak se rozesmál: „Hele, vy ste náš kazatel. Vy ste náš kazatel. Sotva před hodinou jsem na vás vzpomínal a povídal vo vás jednomu chlápkoví.“

„Bejval jsem kazatel,“ pravil muž vážně. „Reverend Jim Casy – bejval jsem kazatel církve Hořícího keře. Řval jsem ke slávě Pána našeho Ježíše Krista. A v zavodňovací strouze se přede mnou tlačilo kajících hříšníků, že se jich půlka div neutopila. Jenže s tím je konec,“ vzdychl. „Vod teďka jsem vobyčejnej

Jim Casy. Teďko už navštívení Páně nepociťuju. Sám mám řůru hříšnejch myšlenek – ale připadají mi ňák rozumnější.“

Joad mu řekl: „Určitě vás musejí nějaký myšlenky zase napadnout, když vo tom všem přemýšlíte. Já se na vás moc dobře pamatuju. S váma bejvaly moc pěkný shromáždění. Vzpomínám si, že jednou jste přes celý kázání chodil po rukách, a ječel jste, div vám hlava neupadla. Máma vás měla moc ráda, víc než všechny vostatní. A bába říkala, že z vás Duch svatej úplně tek.“ Joad zajel rukou do stočeného saka a vyndal lahvičku. Želva pohnula nohou, ale Joad ji znovu pevně zabalil. Odšrouboval uzávěr a láhev mu nabídl. „Dáte si?“

Casy láhev vzal a zamyšleně se na ni zahleděl. „Teďko už ani moc nekážu. Vono totiž Ducha svatýho aby v lidech pohledal; a co je horší, von už není ani ve mně. Jo, vobčas se vozve a já se přece jenom eště urvu a ňáký shromáždění svedu, nebo když lidi vyrukujou s proviantem, tak jim za to požehnám, ale srdce do toho už nedávám. Dělá to jen proto, že na to čekají.“

Joad si znovu otřel obličej čepicí. „Ale nejste přece zas tak moc svatej, abyste si nemoh líznout, co?“ zeptal se.

Casy jako by si láhve teprve teď všiml. Nahnul si ji a třikrát si mohutně lokl. „To se dá pít,“ prohlásil.

„To by teda mělo,“ kývl Joad. „Je po fabricku dělaná. Stála doláč.“

Než Casy láhev vrátil, lokl si ještě jednou. „Ta je!“ liboval si. „Ta teda je!“

Joad od něho vzal láhev zpátky, a než začal pít, ze zdvořilosti neutřel hrdlo. Přidřepł k zemi a opřel láhev o srolovaný kabát. Prsty nahmátl větvičku, aby si s ní mohl kreslit na zemi svoje myšlenky. Na čtverci země shrábl listí a uhladil prach. A začal si kreslit úhly a malá kolečka. „Neviděl jsem vás už dlouho,“ poznamenal.

„Nikdo mě neviděl,“ odpověděl kazatel. „Dal jsem se na samotu a seděl a přemýšlel. Jo, duch, to von ve mně byl silnej, jenomže ne ten samej. Už si moc věcma nejsem tak jistej.“ Posadil se ke stromu vzpřímeněji. Kostnatou rukou zalovil v kapse u montérek, takže to vypadalo, jako když mu tam vlezla ve-

verka, a vytáhl černý okousaný paklík tabáku. Pečlivě z něho smetl stébla slámy a šedivé chundály z kapsy a pak teprve ukousl rožek a žvanec tabáku zastrčil za dáseň. Když pak tabák nabídl Joadovi, mávl Joad klacíkem, že nechce. V srolovaném kabátě se začala hlásit želva. Casy se zahleděl na hýbající se oděv. „Co to tam máš? Kuře? Vždyť ho udusíš.“

Joad svinul sako ještě těsněji. „Starou želvu,“ odpověděl. „Sebral jsem ji na cestě. Starej buldozér. Napadlo mě, že bych ji moh vzít malýmu bráškov. Haranti rádi želvy.“

Kazatel zvolna pokyvoval hlavou. „Každej harant jednou dostane nějakou želvu. Jenže želvu nikdo neudrží. Furt se hrabošejí a furt se hrabošejí, až se jednoho krásného dne vyhrabošejí a jsou v tahu – bůhvíkde. Jako třeba já. Na to starý dobrý evangelium, jak sem ho před sebou viděl, bych se nevodvážil vztáhnout ruku. Porád a porád jsem se v něm ale štáral, až najednou hrc, celý jsem to rozhasil a všechno se to přede mnou sesypalo. Někdy jako bych dokonce toho Ducha svatého v sobě cejtil, ale nemám, vo čem bych kázal. Jako bych cejtil poslán, že musím lidi víst, jenomže nevím kam.“

„Tak je voďte dokola z místa na místo. Zaveďte je hezky do zavodňovací strouhy. Řekněte jim, když nebudou myslet jako vy, že se budou smažit v pekle. Kruci proč byste je musel vodit přesně někam? Prostě je veďte.“ Rovný stín kmene se na zemi protáhl. Joad si do něho vděčně zalezl, předřepil a uhladil si nové místečko, kde by si mohl kreslit klacíkem svoje myšlenky. Po cestě běžel huňatý plavý ovčák se svěšenou hlavou a vyplazeným slinícím jazykem. Ocas mu visel schlíple stočený a pes hlasitě oddychoval. Joad na něho zapískal, ale pes jen sklonil hlavu ještě hloub a cválal někam na místo zřejmě přesně vytčené. „Někam utíká,“ poznamenal Joad trochu rozmrzele. „Nejspíš běží domů.“

Kazatel se nedal odradit od svého tématu. „Někam utíká,“ opakoval. „Jo, to je vono, někam jde. Já – já nevím, kam jdu. Ti něco řeknu – doved jsem to s lidma tak, že vyskakovali a mluvili v nejrůznějších jazycích a řvali alelujá, dokad nepadli a nezůstali bez sebe. A někdy jsem je pokřtil, aby přišli k sobě.“

A potom – víš, co jsem dělal? Popad jsem dycky jednu holku a šup, leh jsem si s ní do trávy. Ďál jsem to pokaždý. Jenže pak jsem z toho měl špatný svědomí a modlil jsem se a modlil, ale nijak mi to nepomohlo. A příště zasejc, do mě i do nich vjel Duch svatej a udál jsem to znova. A tak mě napadlo, že mi nezbejvá vůbec žádná naděje a že jsem starej sprostěj pokrytec. Ale nechtěl jsem takovej bejt.“

Joad se usmál, dlouhé zuby se od sebe oddálily a on si přešel jazykem rty. „Není nad takovýdle rozparáděný shromáždění, tam je člověk všecky dycky klofne,“ pravil. „Taky jsem to dělal.“

Casy se k němu rozrušeně naklonil. „Hele,“ vykřikl, „když jsem viděl, jak to všechno chodí, začal jsem přemýšlet.“ Zamával kostnatou rukou s vystupujícími kotníky, jako by někoho plácal po rameni. „Takhle jsem já přemýšlel: Tadydle jsem já a kážu vo milosti boží. A tadydle jsou voni, kterejm se tý milosti dostává do těla v takovejch dávkách, že až skáčou a řvou. A teďko hele, voni říkají, že vyspat se s holkou pochází vod ďábla. Jenomže čím víc tý milosti v sobě taková holka má, tím rychlejc si s tebou chce jít lehnout do trávy.“ A já začal špekulovat, jak, do prdele, promiň, se do toho může zamíchat ďábel, když je taková holka plná Ducha svatýho, že z ní teče nosem i ušima. Člověk by řek, že to je právě okamžik, kdy si ďábel ani neškrtně. Ale von jo.“ Oči se mu rozzářily vzrušením. Chvilí žvýkal a pak uplivil do prachu a slina se několikrát převálila a obalila se, až vypadala jako malá suchá kulička. Kazatel napřáhl ruku a podíval se na ni, jako by četl knihu. „Hele, já tam stojím, duše všech těch lidí držím v hrsti – plnej vodpovědnosti, a taky tu vodpovědnost cejtím – a tak je to pokaždý, když se jdu vyspat s nějakou holkou.“ Podíval se na Joadu a v jeho tváři se zračila bezradnost. Její výraz jako by prosil o pomoc.

Joad nakreslil pečlivě do prachu ženské torzo, prsy, boky, pánev. „Já nikdy kazatelem nebyl,“ řekl. „Ale když jsem něco moh klofnout, nenechal jsem si to ujít. A nikdy jsem vo tom nepřemýšlel, leda mě napadlo, jak jsem rád, že jsem zas nějakou schrastil.“

„Jo, jenže tys nebyl kazatel,“ pokračoval Casy. „Holka pro tebe nebyla nic jinýho než holka. Nic pro tebe neznamenal. Ale pro mě to byly nádoby svatosti. A já jim zachraňoval život. Hele a s tou vší vodpovědností v sobě jsem je nechal úplně zpěnit Duchem svatým a pak jsem je klof a hup s nima do trávy.“

„Možná že jsem přece jenom měl bejt kazatelem,“ řekl Joad. Vyndal si tabák a papírky a ubalil si cigaretu. Zapálil si ji a švídral kouřem na kazatele. „Dlouhou dobu jsem žádnou holku neměl,“ pravil. „Budu to muset něk dohonit.“

Casy pokračoval: „Tak mi to vrtalo hlavou, že jsem nemoh voko zamhouřit. A chodil jsem kázat a říkal si: ‚Panebože, tentokrát to už neudělám.‘ A jen co si to povídám, vím, že to udělám zas.“

„Měl byste mít ženu,“ řekl Joad. „Jednou u nás bydlel kazatel se ženou. Byli to jehoviti. Spali nahoře. A ve stodole pořádali shromáždění. My děcka jsme to poslouchaly. A ta kazatelova panička vod něho dostala každě večír po shromáždění pořádně do těla.“

„To jsem rád, žeš mi to řek,“ pravil Casy. „Někdy jsem si myslíval, že jsem takovej jenom já. Nakonec mě to tak rozrejpal, že jsem toho nechal a začal jsem vo to všem hrozně špekulovat.“ Dal si nohy pod bradu a škrábal se mezi suchými prášnými prsty. „Říkám si: ‚Co tě žere? Je to ten pich?‘ A povídám si: ‚Ne, to je ten hřích.‘ A povídám si: ‚Čím to je, když by člověk měl bejt vobrněnej proti hříchu jako mezek a Pán Ježíš by z něho měl týct horem dolem, čím to je, že najednou přijde čas a už si šahá na poklopec?‘“ A rytmicky přitom pokládal dva prsty do dlaně, jako by něžně kladl slovo vedle slova. „Říkám si: ‚Třeba to není hřích. Třeba prostě lidi takový jsou. Možná že jsme ze sebe vyháněli toho ďábla pro nic za nic.‘ A vzpomněl jsem si, jak si některý sestry zvykly bičovat se důtkama. A myslil jsem si, jak jim dělá dobře, že je to bolí, a možná že i mně to dělá dobře, když mě to bolí. Jo, to jsem tehdy ležel takle pod stromem a vo tomhle jsem přemejšlel, až jsem usnul. A přišla noc, a když jsem se probudil, byla tma jako v pytli. Kousek vode mě vyl kojot. Než jsem si to všechno uvědomil, říkám si nahlas:

„Ať to jde všechno do háje. Není žádnéh hřích a není žádná ctnost. Existuje jenom to, co lidi dělají. Je to všechno jedno a to samý. A někery lidi dělají, co je pěkný, někery, co pěkný není, ale to je tak všechno, co má právo člověk říct.“ „Odmlčel se a zvedl oči od dlaně, kam pokládal svá slova.

Joad se na něho usmíval, ale v jeho očích jiskřilo zájmem. „To jste pěkně vyšpekuloval,“ řekl. „To jste to vychmát.“

Casy znovu promluvil a z jeho hlasu zaznívala bolest a zmatek. „Povídám si: ‚Co to má bejt pro člověka za znamení, tendle Duch svatej?‘ A říkám si: ‚To má bejt láska. Mám lidi tak rád, že bych moh láskou puknout, někdy.‘ A ptám se sám sebe: ‚Copak nemiluješ Pána Ježíše?‘ No a tak jsem přemejšlel a přemejšlel a nakonec si povídám: ‚Ne, dyť já nikoho, kdo se menuje Ježíš, neznám. Znáám fůru historek, ale rád mám jenom lidi. A někdy k nim cejtím tolik lásky, až bych prask, a chci z každýho udělat šťastnýho člověka, a tak jim kážu věci, z kterejch podle mýho skutečně můžou bejt šťastný.‘ A pak – jo a pak, jak já jsem mluvil. Možná se budeš divit, jaký škaredý slova užívám. Ale voni mi už nepřipadají takový škaredý. Jsou to prostě slova, jaký lidi užívají, a nic zlýho s nima nemyslejí. No nic, řeknu ti eště jedno, co jsem vyšpekuloval; a vod kazatele je to věc hrozně protináboženská, ale já už nemůžu ani kazatelem bejt, protože se mi něco takovýho vylíhlo v hlavě a já tomu věřím.“

„Co je to?“ zeptal se Joad.

Casy se na něho ostýchavě podíval. „Jestli ti to připadne špatný, tak se neuraz, jo?“

„Já se neurazím, leda by mi někdo rozflák frněc,“ řekl Joad. „Tak co jste vyšpekuloval?“

„Špekuloval jsem vo tý cestě ve jménu Ducha svatýho a Ježíše Krista. A napadlo mě: ‚Proč se musíme s tou svou láskou upíchnout na Pánaboha nebo na Ježíše? Možná,‘ napadlo mě, ‚možná že milujeme všechny chlapy a ženský vůbec: možná že to je právě ten Duch svatej – ten lidskej duch – prostě celá tahle konštelace. Třeba mají všichni lidi jednu velikou duši a každej jeden z nás je její součást.‘ No a tak jsem seděl a přemejšlel

a najednou – jsem to věděl. Věděl jsem naprosto bezpečně, že je to pravda, a tudle pravdu mám teď pořád v hlavě.“

Joad sklopil oči k zemi, jako by se nevydržel dívat na tu holou poctivost v kazatelových očích. „S takovejma myšlenkami může člověk celej kostel zabalit,“ řekl. „S takovejma myšlenkami člověka lidi vyženou klackem. Vyskakovat a ječet. To je jejich. To se cejtějí ve svém živlu. Když naše bába začala mluvit v různých jazycích, to by ji nikdo nezarazil, ani kdyby ji svázal provazama. Ta byla schopná srazit pěstí vzrostlý tele.“

Casy se na něho zamyšleně podíval. „Rád bych se tě na něco optal,“ řekl. „Už mě to dlouho žere.“

„Tak dělejte. Někdy se přece jenom rozpovídám.“

„No podívej se,“ začal kazatel zvolna, „tady jseš ty, kterýho jsem pokřtil, zrovna když jsem byl na vrcholku své slávy. Z huby mi tehdá vysakovaly přímo celý kousky Ježíše Krista. Na to ty se nepamatuješ, protožeš měl tehdá zrovna plný ruce práce s tím copem.“

„Pamatuju se,“ odpověděl Joad. „To byla Susy Littleová. Vo rok pozdějc mi zlomila prst.“

„No – a bylo ti to pokřtění k něčemu dobrý? Byls pak lepší?“

Joad se zamyslel. „N-n-ne, nemůžu říct, že bych byl vůbec něco cejtil.“

„No a mělo to na tebe třeba nějakej špatnej účinek? Pořádně si to promysli.“

Joad vzal láhev a přihnul si. „Nebylo z toho nic, nic dobrýho ani zlýho. Akorát že jsem z toho měl jundu.“ Podal láhev kazateli.

Ten vzdychl a napil se, podíval se na nízkou hladinu whisky a napil se znovu. „To je dobře,“ pravil. „Dělal jsem si hlavu, jestli jsem někomu tím vším, co jsem plichtil, neublížil.“

Joad se podíval po saku a uviděl, že se želva dostala ven a že pospíchá někam tím směrem, kam měla namířeno, když ji našel. Joad ji chvíli pozoroval, pak se pomalu zvedl, popadl ji a zabalil znovu. „Nemám žádněj dárek pro děcka,“ poznamenal. „Nic než tuhle starou želvu.“

„To je zvláštní,“ řekl kazatel. „Zrovna když jsi přicházel, vzpomněl jsem si na tátu Toma. Říkal jsem si, že se za ním musím podívat. Vždycky jsem o něm myslel, že je neznaboh. Jak se Tomovi daří?“

„To nevím, jak se mu daří. Čtyry roky jsem nebyl doma.“

„To ti ani nepsal?“

Joad zrozpačitěl. „Hm, vono tátovi psaní nák moc nešlo, a že by psal, jenom aby napsal, na to nebyl. Doved se slušně podepsat jako každéj druhej, jen si volíz tužku. Ale dopisy táta nepsal nikdy. Dycky tvrdil, co prej nemůže říct nikomu po svý vlastní hubě, nemá cenu, aby někomu říkal po tužce.“

„Tos celej ten čas někde venku rajzoval?“ zeptal se Casy.

Joad se na něho zadíval podezíravě. „Copak jste vo mně neslyšel? Psali vo mně ve všech novinách.“

„Ne – nikdy. Co?“ Přehodil si nohu přes nohu a spustil se od kmene trochu níž. Odpoledne rychle postupovalo a slunce nabývalo sytější barvy.

Joad řekl přátelsky: „Radši bych vám to měl vyklopit hned a mít to z krku. Ale kdybyste ještě kázal, tak bych vám to neřek: bál bych se, že se za mě budete modlit.“ Dopil zbytek whisky a ploskou hnědou lahvičku odhodil, až sjela po prašné zemi. „Ty čtyry roky jsem byl v McAlesteru.“

Casy se k němu prudce otočil s obočím náhle staženým tak hluboko, že se jeho vysoké čelo zdálo ještě vyšší. „Moc se ti vo tom asi nechce mluvit, že? Já se tě na nic ptát nebudu, jestlis proved něco špatnýho –“

„Co jsem udělal, udělal bych – zase,“ řekl Joad. „Zabil jsem ve rvačce chlapa. Byl vožralej, na tancovačce. Vytáh na mě kudlu a ležela tam lopata a já ho s ní zabil. Úplně jsem mu rozmašíroval palici.“

Casyho obočí se opět povytáhlo do obvyklé polohy.

„Takže ty se za nic nestydíš, co?“

„Ne,“ řekl Joad. „Nestydím. Vyfás jsem sedm let, protože na mě přece jenom vytáhl tu kudlu. Za čtyry mě pustili s podmínkou.“

„Takže tys vod vašich neměl celý čtyry roky žádný zprávy?“

„Ale to jo. Máma mi poslala před dvěma léty lístek a minulý Vánoce napsala lístek bába. Panebože, co se nad tím lístkem chlapi na bloku nařehťali! Byl na něm stromeček a takový to lesklý svinstvo jako sníh. A stála tam básnička.

,Veselé Vánoce, dítko moje milé,
Ježíšek ti chystá sladké chvíle.
Až zazáří stromeček,
najdeš i můj dáreček.’

Myslím, že bába to vůbec nečetla. Nejspíš to koupila vod cestáka a vybrala ten, co se nejvíc blejskal. Kluci na bloku se mohli rozsypat smíchy. Vod tý doby mi říkali Sladkej Ježíšek. Bába s tím určitě nic legračního nemyslela: akorát jí asi přišlo, že ten je nejpěknější, a ani ji nenapadlo, aby si to přečetla. Ten rok, co jsem šel do kriminálu, zrovna ztratila brejle. Možná že už je vůbec nenašla.“

„Jak s tebou v McAlesteru jednali?“ zeptal se Casy.

„Ale šlo to. Pravidelně člověku dají najíst, dostane čistý prádlo a může se někde i vykoupat. V jistým smyslu je to docela fajn. Co je zlý, že člověk nemá ženský.“ Najednou se rozesmál. „Byl tam jeden kluk a toho taky pustili na podmínku,“ řekl. „Za měsíc byl zpátky, protože podmínku prošvih. Jeden chlápek se ho zeptal, proč to udělal. ‚Ale kruci,‘ řekl, ‚u fotra nejni žádný pohodlí, žádný příslušenství. Žádný knížky a žrádlo stojí za starou bačkoru.‘ Prej se chtěl vrátit tam, kde mají aspoň nějaký příslušenství a kde mu dají pravidelně najíst. Venku na svobodě že se cejtí vosamělej a vadí mu, když si má vymejšlet, co bude dělat. A tak ukrad fáro a dostal se zpátky.“ Joad si vynyndal tabák a knížečku cigaretových papírků, z nichž jeden odfoukl a ubalil si cigaretu. „A měl ten kluk pravdu,“ řekl. „Když jsem včera přemejšlel, kde budu spát, dostal jsem strach. A začal jsem vzpomínat na svou pryčnu a špekuloval jsem, co asi dělá ten můj kámoš z cely, ta štěnice lapákama honěná. Měli jsme tam s párma klukama smyčcovou kapelu. Slušnou. Jeden chlápek říkal, že bychom mohli hrát v rádiu. A dnes ráno jsem

vůbec nevěděl, kdy mám vstávat. Jenom jsem tak ležel a čekal, až začnou zvonit.“

Casy se zasmál. „Člověk si tak zvykne, že mu chybí i kra-
vál na pile.“

Žloutnoucí prašné odpolední světlo zbarvovalo zem zlatistým odstínem. Stvolý kukuřice vypadaly jako zlaté. Hejno vlašto-
vek prudce proletělo nad hlavou někam k vodnímu zdroji. Želva
v Joadově saku zahájila nový únikový manévř. Joad zmáčkl ští-
tek čepice. Štítek začínal nabývat obrysů trčícího vraního zo-
báku. „Myslím, že se zvednu a vyrazím,“ řekl. „Sice hrozně
nerad slunce, ale teď už to není tak hrozný.“

Casy jako by se zmátořil. „Toma jsem neviděl ani nevím,“
řekl. „Stejně jsem se za ním chtěl podívat. Slovo bží jsem
k vašim nosil mockrát, ale nikdá jsem za to nevybíral a nic jsem
nevzal, akorát někdy něco do huby.“

„Pojďte se mnou,“ pozval ho Joad. „Táta vás rád uvidí.
Vždycky říkal, že na kazatele máte moc dlouhýho utahováka.“
Sebral srolovaný kabát a ještě pevněji jej obalil kolem bot
a želvy.

Casy zvedl tenisky a zajel do nich bosýma nohama. „Já těm
cestám tolik nevěřím jako ty,“ řekl. „Vždycky mám strach, aby
v tom prachu nebyly dráty nebo sklo. Šíleně nesnáším rozře-
zaný prsty.“

Na kraji stínu ještě chvíli otáleli a pak se spustili do žlutého
slunečního světla jako dva plavci, kteří spěchají, aby se užuž
dostali na druhý břeh. Po několika rychlých krocích však zpom-
alili a šli zvolna a uvážlivě. Kukuřičné stvolý vrhaly do strany
šedé stíny a ve vzduchu byl cítit drsný pach horkého prachu.
Kukuřičné pole končilo a nastoupila temně zelená bavlna; její
sytě zelené listy pokrývala vrstva prachu a již se na ní tvořily
tobolky plodů. Byla to nestejná bavlna, silná v nižších místech,
kde kdysi stála voda, a slabší ve vyšších. Rostliny bojovaly
s nápořem slunce. A vzdálený horizont se ztrácel v nezřetel-
ném žlutohnědém odstínu. Před nimi se vinula nedlážděná zvl-
něná cesta. Na západní straně se táhla podél řeky řada vrb a na
straně severozápadní přecházela ladem ležící země v řídký pod-

rost. Ve vzduchu byl cítit pach spáleného prachu a vzduch byl tak suchý, že sliz v nose usychal ve tvrdý škraloup a oči slzely, aby oční bulvy neoschly.

Casy poznamenal: „Koukej, jaká ta kukuřice byla pěkná, než se udělal ten prach. Mohla to bejt fantastická úroda.“

„Každý rok,“ řekl Joad, „co se pamatuju, nám dycky slušně vzešla úroda, ale nikdy nedorostla. Děda říkal, že bejvala dobrá tak pět let po prvním zvorání, protože v zemi ještě byla divoká tráva.“ Cesta se chvíli svažovala z mírného kopečku dolů a pak se zase šplhala do dalšího svahu vzhůru.

Casy řekl: „Stavení starýho Toma už vocaď nemůže bejt dál jak takovou míli. Není támle za tím třetím vrškem?“

„Jo,“ kývl Joad. „Leda by ho někdo ukrad, jako ho ukrad táta.“

„A táta ho ukrad?“

„Jo, splašil ten barák asi jeden a půl míle vocaď a sem ho do-táh. Žila tam nějaká rodina a ta se vodstěhovala. Děda a táta a můj brácha Noe by byli moc rádi vzali celej barák, ale vono to nešlo. Přivezli jenom kus. Proto taky vypadá z jedný strany tak legračně. Rozřezali ho na půl a vodtáhli dvanácti koňma a dvěma mezkama. Nejdřív chtěli ještě pro tu druhou půlku a že by to zase dali dohromady, ale než tam dorazili, přijel se svejma klukama Wink Manley a ukrad tu druhou půlku. Táta s dědou byli pořádně našňupnutý, ale vo něco pozdějc se s Winkem zká-rovali a už se tomu jenom řehtali. Wink říkal, že von prej má tu chovnou polovici, a když prej přivezeme tu naši a necháme to spářit, tak že by prej z toho mohl bejt pěkněj vrh aspoň haj-zlikovejch budek. Když se Wink nalíz, byl tutovej. Vod tý doby s nim byli táta s dědou kamarádi. A jak se to jen šiklo, dycky se spolu zlískali.“

„Tom byl výbornej,“ souhlasil Casy. Brodili se prachem až dolů na dno vyschlého žlebu a cestou vzhůru zpomalili. Casy si otřel rukávem čelo a nasadil si opět na hlavu klobouk s horovým dýnkem. „Jo,“ opakoval. „Tom byl výbornej. Na takovýho neznaboha byl výbornej. Někdy jsem viděl, když do něho na shromáždění vjel Duch svatý, sice nic moc, ale von skákal

až do voblak. Já ti povím, když se do Toma dostalo kapku Duchy svatýho, tak to ses, holenku, musel dekovat, aby tě nesrazil a nezašláp. Vyhazoval jako chovnej hřebec v stání.“

Došli na další vršek a cesta se spouštěla do starého říčního koryta, ošklivě zjizveného, rozeklaného a v celé délce rozrytého po obou stranách nápirem povodní. Na přechodu bylo pár balvanů. Joad po nich bosýma nohama opatrně přešel. „Mluvil jste o tátovi,“ řekl. „To jste asi neviděl strejdu Johna, když ho tenkrát křtili u Polků. Jak ten vyváděl, jak ten vám vyskakoval. Přeskočil křoví vysoký jako piáno. Nejdřív tam a pak zasejc zpátky a vyl přitom jako pes na měsíc. Jo, táta ho při tom viděl, a táta si myslí, že von sám je v tomhle kraji ten nejlepší skokan posedlej pánembohem. A tak si vybral křoví asi dvakrát tak velký, přes jaký skákal strejda John, a zaječel, jako kdyby svině rodila roztrískaný flašky, a vzal křoví s rozběhem a vopravdu ho přeskočil, ale vymk si přitom pravou nohu. A to z táty toho Duchy svatýho úplně vyrazilo. Kazatel, že prej se bude modlit, a tak že se mu to spraví, ale táta ne, propánaboha, von že by radši doktora. Jenže, holenku, žádněj doktor nikde, ale nachomejtl se tam kočovnej zubař a ten mu nohu napravil. Jenže kazatel se za něho modlil stejně.“

Pomalů stoupali do mírného svahu na druhém břehu koryta. Slunce se zvolna sklánělo k západu a už tak prudce nežhnulo, a i když byl vzduch stále ještě horký, sluneční paprsky neútočily tak nemilosrdně. Cestu stále ještě lemoval natažený ostnatý drát. Po pravé straně se táhl přes bavlňkové pole drátěný plot, ale šedivá bavlna byla na obou stranách stejná: zaprášená, suchá a špinavě zelená.

Joad ukázal na plot. „Tady jde naše mez. Vlastně jsme tam žádněj plot ani nepotřebovali, ale měli jsme drát a tátovi se to jaksi páčilo. Táta říkal, že jde vo ten pocit: zichr je zichr. Ten plot by určitě neměl, kdyby bejval jeden večer strejda John nepřijel se šesti rolema pletiva na voze. Dal je tátovi za malý prasátko. Nikdá jsme se nedověděli, kde to pletivo schrastil.“ Zpomalili do svahu a zvolna se brodili hlubokým jemným prachem a chodidly ohmatávali zem. Joad jako by se svým vnitřním zrakem

nořil do vzpomínek. Jako by se sám pro sebe zasmál. „Strejda John byl úplnej poděs,“ poznamenal. „Co von třeba udělal s tím prasátkem.“ Kráčel kupředu a pochechtával se.

Jim Casy netrpělivě vyčkával. Příběh nepokračoval. Casy to vydržel dost dlouho, ale pak konečně vyrukoval s otázkou. „No, a co teda udělal s tím prasátkem?“ dostal ze sebe nakonec trochu podrážděně.

„Chm. Jo s prasátkem? Chm, zabil ho hned na místě a poručil mámě, ať rozfajruje v peci. Nakrájel řízky, dal je na pekáč a do trouby strčil žebírka a kejtu. Než se žebírka udělaly, jed řízky, a než se udělala kejta, jed žebírka. A pak se pustil do kejty. My haranti jsme vokouněli kolem a jenom jsme slintali a von nám každému kousek dal, ale tátovi ani ždíbec. Za nějakou dobu se tak napráskl, až se vyzvrátil a šel si lehnout. Co spal, tak jsme my děcka s tátou dojedli tu kejtu. A ráno se strejda probudí a prskne do trouby další kejtu. Táta mu povídá: ‚Johne, to chceš kruci celý to prase zpocívat?‘ A von na to: ‚Jo, Tome, jenom se bojím, než to všechno spolykám, že se to zkazí, i když mám na to vepřový hubu tak vodevřenou. Možná bude nejlip, když si taky nákej talíř vemeš a vrátíš mi za to tak dvě role toho ple-tiva.‘ Jo páne, jenže táta nebyl blbej. Nechal strejdu Johna, ať se cpe tím svým prasetem, až mu z toho bylo zle, a když vodjížděl, neměl ujedíno ani moc přes půlku. Táta se ho ptal: ‚Proč si ten zbytek nenasolíš?‘ Ale to by nesměl bejt strejda John; když ten si umane mít prase, tak ho musí mít celý, a když se napráskne, už zase nechce kolem sebe žádný prase ani vidět. A tak vodejel a táta si ten zbytek nasolil sám.“

Casy řekl: „Kdybych byl eště namočenej v tom kázání, tak jsem z toho udělal oraci i s ponaučením a celou bych ti ji vodfíkal, jenomže tohle už nedělám. Ale proč myslíš, že tohle proved?“

„Nevím,“ odpověděl Joad. „Akorát, že měl strašně rád to vepřový. Já dostávám hlad, jak si na to vzpomenu. Za celý čtyry roky jsem měl akorát čtyry kousky pečenýho vepřovýho, každý Vánoce jeden.“

Casy kazatelsky dodal: „Třeba Tom zabije tučný tele, jako pro toho marnotratnýho syna v bibli.“

Joad se pohrdlivě zasmál. „To neznáte tátu. Když má zabít kuře, mlátí zobákem nejvíc von, ne to kuře. Ten se nikdy z ničeho nepoučí. Prase dycky schovává na Vánoce a vono se v září nadme a chcípne nebo zajde na něco jinýho, takže se to vůbec nedá jíst. Když dostal strejda John chuť na vepřový, tak se na jed vepřovýho. A taky ho v tu chvíli měl.“

Kráčeli po zvlněném vršku kopce a dole pod sebou uviděli Joadovo stavení. A Joad se zastavil. „To vypadá ňáký jiný,“ řekl. „Jenom se na ten barák podívejte. Něco se stalo. Tam nikdo není.“ Oba zůstali stát a mlčky hleděli na pár roztrhaných stavení.

KAPITOLA PÁTÁ

Majitelé půdy přijížděli přímo na místo anebo ještě častěji se tu objevovali jejich mluvčí. Přijížděli v uzavřených autech, mnuli suchou zeminu mezi prsty a někdy vrtali do země sondy na půdní testy. Pachtýři je nejistě pozorovali ze zápraží rozžhavených sluncem a sledovali, jak uzavřená auta projíždějí podél polí. A nakonec zajeli mluvčí majitelů až na dvorky, zůstali sedět v autech a mluvili s pachtýři okénky. Pachtýři chvíli postáli u aut a pak předřepili k zemi a našli si klacíky, s kterými začali malovat do písku.

V otevřených dveřích stály ženy a vyhlížely ven a za nimi děti – s hlavičkami jako kukuřice, s široce otevřenýma očima, jednu bosou nohu přes druhou, a prstíky mlely ostošest. Ženy sledovaly své manžely a děti své táty, jak hovoří s mluvčími. Mlčely.

Někteří mluvčí byli vlídní, protože se jim přičilo, co museli dělat, a někteří si počínali zlostně, protože se jim přičila jejich vlastní krutost, a někteří se chovali chladně, protože už dávno přišli na to, že člověk nemůže být majitelem a nechovat

se chladně. A všechny jako by drželo ve svých spárech cosi, co se vymykalo jejich vládě. Někteří nenáviděli ony matematické výpočty, které je doháněly k jejich jednání, a někteří se báli a někteří zase matematiku přímo zbožňovali, protože jim poskytovala únik od přemýšlení a citu. Když byla vlastníkem banka nebo nějaká finanční společnost, řekl mluvčí: Banka – nebo Společnost – potřebuje – chce – důrazně žádá – musí dostat –, jako by byla Banka nebo Společnost nějaká myslící a cítící obluda, které se oni sami dostali do spárů. Tihle lidé nebrali za banky ani za společnosti žádnou odpovědnost, protože byli pouze jejich najatí vykonavatelé a otroci, zatímco banky byly zároveň stroje i páni. Někteří mluvčí byli dokonce i trochu pyšní na to, že jsou otroky takových chladných a mocných pánů. Někteří seděli v autech a vysvětlovali. Vždyť víte, jak je ta země zubožená. Ryjete se v ní pámbův už dost dlouho.

Pachtýři dřepící na bobku přikyvovali a uvažovali a malovali si do prachu a že prý ano, to proboha oni vědí. Kdyby jen ten prach tak nelítal. Kdyby ta svrchní vrstva zůstala na zemi, pak by to nebylo hrozné.

Nato mluvčí majitelů zamířili k věci. Víte tedy, že ta půda chudne. Víte, co dělá bavlna s půdou: ožebračuje ji a vysává z ní všechnu krev.

Pachtýři sedící na bobku přikyvovali – to moc dobře vědí, sám pámbu to ví. Kdyby jenom mohli střídat plodiny, zase by do země tu krev napumpovali zpátky.

Jenže už je příliš pozdě. A mluvčí vysvětlovali, jak vlastně funguje a myslí ta obluda, která je silnější než oni. Člověk může mít v držení půdu, když si vydělá na jídlo a platí daně, to může.

Ano, to všechno zvládne, dokud se mu jednou úroda nevyvede a on si nemusí půjčit peníze od banky.

Jenže – víte, tohle banka nebo společnost taky pořád nemůže dělat, protože tyhle stvůry nepotřebují k dýchání vzduch a neživí se vepřovým. Ty potřebují k dýchání zisky, ty se živí úrokem z peněz. Když tohle nedostanou, umírají, stejně tak jako vy byste umřeli bez vzduchu a bez bůčku. Je to smutné, ale je to tak. Prostě je to tak.

Muži na bobku zvedli oči, jako by to chtěli pochopit. Nemůžeme tu prostě ještě zůstat? Třeba bude příště dobrý rok. Pámbu ví, kolik bavlny se napřesrok urodí. A co je všelijakých válek – pámbu ví, třeba půjdou ceny bavlny nahoru. Copak se z bavlny nedělají třaskaviny? A uniformy? Jenom ať je hodně válek a bavlna poletí nahoru. Možná už příští rok. A z jejich očí hleděla otázka.

Na to spoléhat nemůžeme. Banka – tahle nestvůra musí mít zisky stále. Nemůže čekat. Jinak umře. Ne, daně se platí pořád dál. Když ta nestvůra přestane růst, umře. Ta nemůže zůstat stejná.

Měkké prsty začaly poklepávat na rám okénka a tvrdé prsty sevřely nervózně čmárající klacíky. Ženy ve dveřích pachtýřských domků rozžhavených slunečním žářem vzdychly a přeshlápaly z nohy na nohu, takže ta, jež byla dole, se dostala nahoru, ale v prstech jim stále neklidně pošukovalo. K autům mluvčích majitelů se seběhli psi, očichávali je a pomohli postupně všechny čtyři pneumatiky. A slepice se popelily ve vyhřátém prachu a natřásaly si peří, aby se jim očistný prach dostal až na kůži. V maličkých chlívcích zkoumavě pochrochtávala prasata nad blátivými zbytky šlichty v korytech.

Muži na bobku zabodli oči opět do země. Co tedy chcete, co máme udělat? Menší podíl na výnosech už mít nemůžeme – vždyť už tak napůl hladovíme. Děcka jsou věčně nenajedená. Nemáme co na sebe, jen roztrhané hadry. Kdyby všichni sousedi kolem nevypadali stejně, styděli bychom se chodit i do shromáždění.

A konečně mluvčí přešli k jádru věci: Pachtýřský systém přestával fungovat. Jeden traktorista nahradí dvanáct čtrnáct rodin. Jemu stačí vyplatit mzdu a úroda zbyde nám. Nic jiného dělat nemůžem. Děláme to neradi. Jenže ta nestvůra je chorá. Něco se s ní stalo.

Ale s bavlnou tu zem úplně zabijete.

To víme. Musíme úrodu bavlny ze země dostat dřív, než půda zajde. Pak zem prodáme. Na Východě je spousta rodin, které by chtěly kousek půdy.

Pachtýři vyděšeně zvedli zraky. Ale co bude s námi? Co budeme jíst?

Musíte z té půdy odejít. Pluhy rozorají i dvorky.

Muži na bobku se zlostně vymrštili. Těhle země se ujal už děda a musel tu vybít indiány a zahnat je. A narodil se tady i táta a vyhubil plevel a hady. Pak přišel špatný rok a musel si půjčit peníze. Tady přímo za těmi dveřmi se narodily naše děti. A táta si musel vypůjčit. Tehdy byla majitelem půdy banka, ale zůstali jsme tu a z toho, co jsme vypěstovali, jsme přece jenom něco získali.

To my víme – všechno. My za nic nemůžeme, to banka. Taková banka není jako člověk. Nebo takový vlastník padesáti tisíc akrů, ten taky není člověk. To je ta obluda.

Jistě, vykřikovali pachtýři, ale je to naše půda. My jsme ji vyměřili, my jsme ji klučili. Na ní jsme se narodili, na ní jsme se nechali zabíjet, na ní jsme umírali. I když není k ničemu, je pořád naše. A naše je právě proto, že jsme se na ní narodili, že jsme na ní pracovali, umírali. Z toho vzniká vlastnictví, to není kus papíru s nějakými ciframi.

Je nám líto. Za to my nemůžeme. To všechno ta obluda. Banka není jako člověk.

Ano, ale banku zase dělají jenom lidé.

Ne, to se mýlíte – to se škaredě mýlíte. Banka je něco jiného než lidé. Někdy se stává, že všichni lidé v bance nenávidí, co banka dělá, a přesto to banka dělá. Banka je něco víc než lidi, to si dejte říct. Je to obluda. Stvořili ji lidé, ale nejsou s to ji už ovládat.

Pachtýři vykřikovali. Dědeček vybil indiány, táta vyhubil na téhle půdě všechny hady. Třeba můžeme vyhubit i banky – ty jsou horší než indiáni a hadi. Možná, že budeme muset bojovat, abychom si půdu udrželi, jako to dělal táta i děda.

A tehdy se mluvčí majitelů rozezlili. Budete se muset odstěhovat.

Ale půda patří nám, vykřikovali pachtýři. My –

Ne. Patří bance, vlastníkem je ta obluda. Budete muset odejít.

Vezmeme pušky, jako děda, když přišli indiáni. A co budete dělat potom?

Hm – nejdřív šerif a pak jízdní policie. Když se budete snažit zůstat, označí vás za zloděje, a když začnete zabíjet, abyste mohli zůstat, budete vrazi. Banka nejsou lidi, ale banka může donutit lidi dělat to, co si sama přeje.

Jenže když půjdem, tak kam? A jak? Nemáme peníze.

Litujeme, řekli mluvčí. Banka, vlastník padesáti tisíc akrů, není odpovědná. Jste na půdě, která není vaše. A až se konečně od té půdy odpoutáte a odjedete, můžete na podzim třeba i česat bavlnu. Třeba budete moct žít i z podpory v nezaměstnanosti. Proč byste se nemohli rozjet na západ do Kalifornie? Tam pro vás mají práci a nikdy tam není zima. Stačí natáhnout ruku a všude leží pomeranče. Vždycky se přece něco pěstuje a sklízí a musí se kolem toho dělat. Proč nejedete tam? A mluvčí majitelů nastartovali automobily a odjeli.

Pachtýři se opět posadili na bobek a znovu začali čmárat klacky do prachu a přemýšleli a rozvažovali. Osmahlé tváře byly temné a sluncem bičované oči světlé. Ženy vycházely ze dveří a opatrně se přibližovaly k mužům a za ženami se kradly děti, také obezřetně připraveny dát se každou chvíli na útěk. Větší chlapci předřepli vedle otců, protože si tak připadali jako muži. Po chvíli se ženy zeptaly: „Co chtěl?“

A muži k nim na okamžik zvedli oči a ve zraku jako by jim zažhnula bolest. Musíme odtud. Sem přijede traktor a dozorce jako ve fabrice.

Kam půjdem? ptaly se ženy.

To nevíme. To nevíme.

A ženy zacházely rychle a spořádaně zpátky do domů a děti vedly před sebou. Věděly, že když se chlapovi ublíží a někdo ho takhle vyvede z míry, může se rozvzteklit a vylít si vztek dokonce i na lidech, které má rád. Nechaly tedy chlapy o samotě, aby přemýšleli, rozvažovali a čmárali v prachu.

Po nějaké době se pachtýři rozhlédli kolem – na pumpu, kterou zbudovali před desíti lety, se zahnutým táhlem a železnými květy na výtokové rouře, na špalek, kde pozabíjeli na tisíce kurát, na ruční pluh pohozený v kůlně a jesle na osivo visící mezi trámy.

Děti se shlukly uvnitř stavení kolem žen. Co budeme dělat, mami? Kam půjdeme? A ženy odpovídaly: To ještě nevíme. Běžte si hrát ven. Ale k tatínkovi moc blízko nechoďte. Kdybyste přišly moc blízko, mohl by vám napráskat. A ženy šly dál po své práci, ale celou dobu pozorovaly muže sedící na bobku v prachu – zmatené a ponořené v úvahách.

Přes cesty se do polí rozjely traktory pohybující se jako obrovitý plazivý hmyz a mající sílu hmyzu. Plazily se po zemi, vyorávaly široké brázdy, valily se po půdě a převracely ji. Diesellovy traktory dutě hrčely, když stály naprázdno, a rozburácely se, když se rozjely, a pak se rozvrčely monotónním hukotem. Jako obludy s ploskými čenichy zviřovaly prach, ryly do něho křížem krážem po celém kraji, přes ploty a dvorky, zajížděly do vyschlých koryt a zase vyjížděly v neodchylných linkách. Ve skutečnosti nejely jen po půdě, ale vytvářely si vlastní kolejiště. Nebraly na vědomí stráně ani rokle, vodní toky, ploty, domy.

Chlap na železné sedačce nevypadal ani jako člověk, ale v rukavicích a s ochrannými brýlemi, s gumovou maskou proti prachu na nose a přes ústa se stal součástí obludy, robot na sedačce. Hřmění válců se neslo krajem, splývalo se vzduchem a se zemí, takže země i vzduch zněly týmž vibrujícím hučením. Řidič jako by nad traktorem neměl vládu – stroj se valil krajem, zarýval se do desítek usedlostí a vracel se zpátky. Stačilo vzít za řídicí páku a traktor se mohl od trasy uchýlit, jenže řidičova ruka takto strhnout stroj nemohla, protože obluda, která traktor postavila, obluda, která traktor vyslala na jeho pouť, jako by se řidiči dostala do rukou, do mozku a do svalů, na oči mu nasadila brýle a zacpala mu ústa roubíkem, zatemnila celou jeho mysl a svázala mu řeč, zatemnila vnímání a zadržela jeho protest. Neviděl zemi takovou, jaká byla, a necítil zemi, jak voní; nerozdupával svýma nohama hroudy a necítil teplo a sílu země. Seděl na železné sedačce a šlapal na železné pedály. Nemohl povzbuzovat nebo vybičovat či proklínat nebo posilovat roz-

sah své moci, a proto také nemohl povzbuzovat nebo vybičovat či proklínat nebo posilovat sám sebe. Neznal půdu, neměl pocit, že mu patří, nedůvěřoval jí a nikdy se k ní neobracel s prosbou. Když zaseté semeno nevzklíčilo, pro něho to neznamenal nic. Když mladá rašící rostlinka uhynula suchem nebo ji utopil přívál deště, neznamenal to pro traktoristu o nic víc než pro jeho traktor.

Neměl zem o nic víc rád než banka. Dovedl se obdivovat traktoru – jeho účelné vnější úpravě, rozpětí jeho síly, hukotu vybuchujících válců; ale stejně to nebyl jeho traktor. Za traktorem se otáčely blýskavé kotouče a zařezávaly se ostrím svých hran do země – ne, to nebylo orání, to byl chirurgický výkon, při kterém se půda nařízla a obrátila na pravou stranu, kde se do ní ihned zařízl druhý kotouč a obrátil ji na levou stranu; krájející ostří svítilo, nablýskané rozpolcenou zemí. A za kotouči se táhly brány, jež železnými zuby půdu pročešávaly a rozbíjely drobné hrudky, takže za nimi zůstávala hladká zem. A za bránami jely dlouhé secí stroje – s dvanácti lomenými falickými hlavicemi vyrobenými ve slévárně, jejichž orgasmy určoval chod stroje a které metodicky a bez vášně půdu znásilňovaly. Traktorista sedí na železné sedačce a je pyšný na rovné brázdy, které však nejsou výsledkem jeho vůle, pyšný na traktor, který nevlastní a nemiluje, pyšný na sílu, kterou není s to ovládat. A když pak setba vzešla a byla sklizena, nikdo nepřišel, aby rozdrtil horkou hroudu mezi prsty a zeminu rozemnul. Nikdo se nedotkl zrna, nikdo smyslně nezatoužil, aby vzešlo. Lidé jedli, co nevypěstovali, a s chlebem je nic nepojilo. Půda rodila pod vládou železa a pod vládou železa pomalu umírala; protože ji nikdo nemiloval ani nenáviděl, nikdo se za ni nemodlil ani ji neproklínal.

O polednách se někdy traktorista zastavil u pachtýřského domu a vybalil si oběd: obložené chleby zabalené do voskového papíru, bílý chléb, okurka, sýr, šunka a koláč spálený jako strojní součástka. Jedl bez chuti. A pachtýři, kteří se ještě nevystě-

hovali, se na něho vycházeli podívat, zvědavě hleděli, když si sundával ochranné brýle, gumovou masku proti prachu, po níž mu zůstaly kolem očí bílé kruhy a veliká bílá kola kolem nosu a úst. Výfuk traktoru nepřestával klapat, protože nafta je tak laciná, že se spíš vyplatí nechat stroj běžet než jej rozehtívat znovu. Kolem se nahrnuly zvědavé děti, děti v rozedraných šatech, které hleděly a žvýkaly přitom svoje opečené placky. Hladově pozorovaly, jak traktorista rozbaluje obložené chleby a čichem zostřeným hladu nasávaly vůni okurky, sýru a šunky. Na řidiče nemluvily. Sledovaly jeho ruku, jak nese potravu k ústům. Nedívaly se, jak žvýká; jejich oči sledovaly ruku se sendvičem. Za chvíli vyšel ze stavení pachtýř, který dosud nemohl odejít, a sedl si na bobek do stínu vedle traktoru.

„Hele, dyť ty seš kluk Joea Davise!“

„Bodejť,“ přikývl traktorista.

„Hm, a že děláš tudle práci – proti vlastním lidem!“

„Tři dolary na den. Už jsem toho měl až po krk, plazit se kvůli vobědu – a eště ho pak nedostat. Mám ženu a děti. Musíme jíst. Tři dolary na den a ty dostanu denně!“

„No, to jo,“ řekl pachtýř. „Jenže kvůli tvejm třem dolarům na den nemá patnáct dvacet rodin do huby vůbec nic. Kvůli tvejm třem dolarům musí na sto lidí pryč a potloukat se po silnicích. Copak je to tak správný?“

A traktorista řekl: „Na to myslet nemůžu. Musím myslet na svý vlastní děti. Tři dolary na den a ty dostanu pokaždý. Časy se měňejí, pane, copak to nevidíte? Půda vás neuživí, pokud nemáte takový dva, pět, deset tisíc akrů a traktor. Pro takový malý lidi, jako jsme my, už polnosti neexistujou. Přece nezačnete vyvádět, že nemůžete vyrábět fordý anebo že vám nepatří telefonní společnost. No a se sklizením je to teď úplně to samý. Nedá se s tím nic dělat. Člověk se pak prostě snaží dostat někde tři dolary na den. A jedinej tak to jde.“

Pachtýř se zamyslel. „Je to divný. Když má člověk kousek majetku, je ten majetek vlastně von, je to jeho součást, jako by to byl von. Když vlastní nějakou půdu, po který může chodit a s kterou může zacházet, a nedaří se mu, může být smutnej,

a když mu zaprší, může bejt rád, a ta půda je von, a jistým způsobem se ten člověk cejtí nějakej větší, protože ji má. A s tou půdou je velkej, i když třeba nemá úspěch. Tak je to.“

A pachtýř se zase zamyslel: „Ale když má nějakej člověk majetek, kterej nevidí anebo si na něj nemůže přímo svejma rukama šáhnout nebo se po něm nemůže projít – hm, pak se stává pánem ten majetek. A ten člověk nemůže dělat, co chce, nemůže si myslet, co chce. Pán je ten majetek, a je silnější než ten člověk. A ten člověk je malej, ne velkej. Jenom to jeho vlastnictví je velký – a von je služebník toho majetku. Tak je to, jo.“

Traktorista chvíli přežvykoval spálený koláč a pak odhodil kůrku. „Časy se změnily, copak to nevíte? Přemejšlením v takovejchhle věcech děcka nenakrmíte. Splašte si svoje tři dolary na den a nakrmte děti. Nemusíte se starat o žádný jiný děti než o svoje. Ale jen si udělejte s takovejma řečma reputaci a ty tři dolary denně nikdy nedostanete. Ty velký páni vám tři dolary na den nedají, když se budete starat o něco jinýho než právě o ty svý tři dolary na den.“

„Pro ty tvoje tři dolary je skoro sto lidí na silnici. Kam se podějem?“

„Jo, to mi připomíná,“ řekl traktorista, „měli byste koukat bejt co nejdřív pryč. Po vobědě rozvorávám dvorek.“

„Dopolednes nám zasypal studnu.“

„Vím. Musel jsem hledět, abych měl rovný brázdy. Ale po vobědě rozvorávám dvorek. Musím ty brázdy držet rovně. A – nakonec vy znáte Joea Davise, mýho tátu, takže vám povím jedno. Mám příkazy, že tam, kde se nějaká rodina ještě nevystěhovala – kdyby se náhodou něco stalo – však víte, že bych se jako dostal moc blízko a trošku baráček podebral – hm, eště bych za to shrábl pár dolarů navíc. A to moje nejmladší v životě nedostalo nový botičky.“

„Já ho postavil svejma rukama. Narovnal jsem starý laťaváky, abych mohl přitlouct obložení. Trámy jsou přidráťované k podpěrám drátem na žoky. To je můj barák. Já ho postavil. Jen ho zkus zbořit – vylezu na tebe do vokna s kvérem. Zkus se jenom přiblížit a vodbouchnu tě jako zajíce.“

„Za to já nemůžu. Já nemůžu dělat nic. Když to neprovedu, ztratím práci. A podívejte – řekněme, že byste mě zabil. Akorát, že vás pověsíte, ale ještě dávno předtím, než budete viset, tady bude sedět na traktoru jinej maník a ten vám tu barabiznu stejně shodí. Vy totiž nejdete po tom pravým viníkovi.“

„Je to tak,“ přisvědčil pachtýř. „Kdo ti dal příkaz? Já si ho najdu. Toho musím zabít.“

„To jste na vomylu. Ten dostal příkaz vod banky. Banka mu řekla: ‚Postaráte se, aby ty lidi zmizeli, jinak přijdete vo místo.‘“

„Chm, banka má přece prezidenta. Má celý svý vedení. Naplním si zásobník a půjdu do banky.“

Traktorista podotkl: „Jeden kluk mi říkal, že banka dostává příkazy z Východu. A příkazy zněly: ‚Buď dokážete, aby země vykazovaly zisky, nebo to tam zavřeme.‘“

„Ale kde to tedy končí? Koho mám zastřelit? Já nemíním chci pat hladu, dokad' nezabiju právě toho chlapa, co mě nutí takhle chci pat.“

„Nevím. Možná že se nemůže vůbec nikdo zastřelit. Možná že v tom vůbec nejsou lidi. Třeba to dělá, jak sám říkáte, ten majetek. No nic, aspoň jsem vám řek, jaký mám příkazy.“

„Musím si to promyslet,“ řekl pachtýř. „Všichni si to musíme promyslet. Musí přece existovat nějaký způsob, jak tohle všechno zastavit. Přece to není jako blesk nebo zemětřesení. Tady dělá člověk zlo, a proboha živýho, to snad můžeme změnit.“

Pachtýř se usadil na prahu, traktorista spustil motor naplno, až zaburácel, a pak se rozjel s traktorem v klesajících a klikatých brázdách, brány za ním pročesávaly zem a falické hlavice secího stroje vnikaly do země. Traktor rozryl i dvorek a z té tvrdé ušlapané půdy bylo najednou oseté pole, a pak se traktor zaryl znovu; nezoraný prostor byl jen na deset stop široký. A znovu se vrátil. Železný kryt kola se zabořil do rohu domu, rozdrtil stěnu a vyvrátil titěrný domek ze základů, až se převrátil na stranu, jako rozšlápnutý brouk. A traktorista měl na očích ochranné brýle a nos i ústa mu zakrývala gumová

maska. A traktor již vyrýval další rovnou brázdu a vzduch i země se chvěly jeho burácením. Pachtýř s puškou v ruce hleděl za ním. Jeho žena stála vedle něho a ztichlé děti za nimi. A všichni hleděli upřeně za traktorem.

KAPITOLA ŠESTÁ

Reverend Casy a mladý Tom stáli na kopci a dívali se dolů na příbytek Joadových. Na jednom konci byl malý nenatřený domek rozbouraný a celý jakoby vyhozený ze základů a vyvrácený v povážlivém úhlu, takže slepá přední okna směřovala kamsi do nebe vysoko nad horizont. Plot zmizel a na dvorku rostla až ke stěnám domku bavlna a řádky se táhly i kolem stodoly. Záchodová budka ležela povalená na jedné straně a obrůstala ji bavlna. V místech, kde se kdysi rozkládal dvorek udusaný bosýma nožkama dětí a koňskými kopyty a širokými koly vozů, se rozkládala obdělaná půda a na ní rostla zelená zaprášená bavlna. Mladý Tom vyjeveně zíral na rozsochatou vrbu vedle suchého koňského napajedla a na betonovou základnu v místě, kde stávala pumpa. „Ježíšikriste!“ řekl nakonec. „Tady snad muselo být zemětřesení. Tady nežije živáček.“ Nakonec rychle sestupoval z kopce dolů a Casy za ním nahlédl do opuštěné stodoly s trochou rozemleté slámy na zemi a s odděleným stáním pro mezka v rohu. A jak nahlížel dovnitř, cosi jako by se před ním na zemi mihlo a vzápětí pod slámou zmizelo hejno myší. Joad se zastavil u vchodu do kůlny, kde mívali nářadí, ale uvnitř žádné nářadí nebylo – zlomená radlice, v rohu změť drátu na vázání sena, železné kolo od hrabačky a mezčí ohlávka ožraná od krys, ploský kanystr na naftu pokrytý krustou špíny a na hřebíku jedny roztrhané montérky. „Nic tu nezůstalo,“ řekl. „Měli jsme takovýho pěknýho nářadí. Nic tu nezůstalo!“

Casy prohlásil: „Kdybych byl ještě kazatel, řek bych, uhodila ruka Páně. Ale takhle nevím, co se stalo. Byl jsem pryč. Nic se mi nedoneslo.“ Zamířili k betonovému krytu studně, a aby se tam dostali, museli projít po obdělané půdě mezi bavlníkem, na kterém se již tvořily tobolky.

„Tady jsme nikdá nic nepěstovali,“ řekl Joad. „Tady jsme to dycky nechávali jen tak. Kdyby se sem teďko chtěl zavít kůň, tak tu bavlnu všechnu zdupe.“ Zastavili se u malého napajedla a všechen plevel, co obyčejně pod napajedlem roste, byl pryč a staré mohutné dřevěné napajedlo bylo úplně suché a puklé. Šrouby na krytu studně, které držely pumpu, trčely vzhůru, závitů zrezivělé a matice pryč. Joad nahlédl do šachty studně, plívl a poslouchal. Pak do studně hodil hrudku a zase poslouchal. „To byla dobrá studna,“ pravil. „Vodu ale neslyším.“ K domu se mu nechtělo. Házel do studny hrudku za hrudkou. „Třeba jsou všichni mrtví,“ řekl. „Ale někdo mi to měl říct. Nějak jsem se to měl dovědět.“

„Třeba uvnitř nechali dopis nebo vzkaz. Věděli, že tě mají pustit?“

„Nevím,“ odpověděl Joad. „Ale myslím, že ani ne. Já sám jsem to ještě před tejdnem nevěděl.“

„Pojďme se podívat do domu. Je celej nák nakřivo a zpustlej. Něco jako by ho pořádně nabouralo.“

Kráčeli pomalu k nachýlenému domu. Dvě podpěry střechy nad verandou byly vyvrácené, takže střecha na jednom konci byla zhroucená. A roh domu jako by něco vmáčklo dovnitř. Tříštití rozdrceného dřeva bylo vidět do světnice. Přední dveře visely vyvrácené dovnitř a nízká bytelná branka před předními dveřmi visela na kožených pantech vyvrácená ven.

Joad se zastavil u schodku, který tvořil trámek dvanáctkrát dvanáct palců. „Schodek je tady,“ řekl. „Ale voni jsou pryč – anebo máma umřela.“ Ukázal na nízkou branku před předními dveřmi. „Vždycky když máma byla tady někde kolem stavení, byla ta branka zavřená a zaháknutá na petlici. To dělala po každý – dbala na to, aby branka byla zavřená.“ Oči měl vláhé. „Vod tý doby, co k Jacobsům vlezlo prase a sežralo jim děcko.

Mily Jacobsová byla zrovna ve stodole. Vrátila se, ještě ho žralo. Vona byla Jacobsová hrozně na rodinu a tehdá strašně vyváděla. A nikdy se z toho nevzpamatovala. Dycky už tím zůstala poznamenána. Ale máma se z toho poučila. Nikdy nenechávala ty prasečí vrátka vodevřený, leda když sama byla v baráku. Nikdy nezapomněla. Ne – ty jsou pryč – nebo jsou mrtví.“

Vyšel na rozpadlou verandu a nahlédl do kuchyně. Okna byla vytlučená a na zemi se válely naházené kameny a podlaha i stěny se ode dveří příkře svažovaly dolů a na prknech leželo plno navátého prachu. Joad ukázal na rozbité sklo a na kameny. „Haranti,“ řekl. „Ty dovedou ujít dvacet mil, aby mohli roztrít kat vokno. Sám jsem to dělal. Ty vědí, když je barák prázdněj, ty to vědí. Tohle udělají haranti první, když se lidi vystěhujou.“ V kuchyni nebyl žádný nábytek, kamna pryč a dírou do komína šlo světlo. Na okraji výlivky ležel starý otvírák na pivo a rozbitá vidlička s chybějící dřevěnou střenkou. Joad opatrně vklouzl do pokoje a podlaha, pod jeho vahou zasténala. Na zemi u stěny se povaloval starý výtisk philadelphského *Ledgeru* se zažloutlými a zkroucenými stránkami. Joad nahlédl do ložnice – žádná postel, žádné židle, nic. Na stěně barevný obrázek mladé indiánky s nápisem Rudá perut. O stěnu opřené prkno do postele a v rohu vysoká dámská bota na zapínání s rozbitým svrškem na nártu. Joad ji zvedl a prohlížel si ji. „Na tu se pamatuju,“ řekl. „Ta byla mámina. Ta už je vodešlá. Máma ty boty měla ráda. Nosila je leta. Ne, ty vodjeli – a vzali všechno.“

Slunce se schýlilo až do úrovně nakloněných oken a jiskřivě se odráželo od hran rozbitého skla. Joad se nakonec otočil, vyšel ven a přešel na verandu. Posadil se na ni na kraj a bosé nohy si opřel o dřevěný trámek. Pole zalévalo večerní světlo a rostlinky bavlníku vrhaly na zem dlouhé stíny, stejně jako prořídlá vrba.

Casy se posadil vedle Joad. „To ti vůbec nenapsali?“ zeptal se.

„Ne. Jak jsem vám řek, voni na psaní nebyli. Táta psát doved, to jo, ale do psaní se mu nikdá nechtělo. Nerad. Nák z toho na něho dycky šla hrůza. Doved napsat vobjednávkou podle kata-

logu jako každéj druhej, ale psát dopisy jen tak, ani za boha.“ Seděli vedle sebe a zírali do dálky. Joad si položil srolovaný kabát na verandu. Volnýma rukama si ubalil cigaretu, uhladil, zapálil si a zhluboka vdechoval a kouř vypouštěl nosem. „Muselo se přihodit něco zlého,“ řekl. „Nemám ponětí, co to mohlo bejt. Ale mám tušení, že to muselo bejt něco šerednýho. Barák nabouranej a rodina v čudu.“

Casy řekl: „Zrovna támle naproti byla ta strouha, kde jsem tě křtil. Ne že bys mi tenkrát chtěl vyvíst něco zlého, ale bylo s tebou těžký pořízení. Držel ses tý holčičky za cop jako buldok. Pokřtili jsme vás ve jménu Ducha svatýho vobá dva, ale ty ses jí držel porád. Starej Tom povídá: ‚Podrž ho pod vodou.‘ Tak jsem ti hlavu strčil pod vodu, až šly bublinky, a teprvá pak ses copu pustil. Ne, zlej jsi nebyl, tos byl jenom tak paličatej. Někdy z takovýho paličatýho děcka vyroste chlap, kerej má jiskru v těle.“

Ze stodoly se protáhla ven hubená šedá kočka a plížila se mezi rostlinkami bavlníku k jednomu konci verandy. Neslyšně vyskočila nahoru a s břichem při zemi se připlazila k mužům. Došla až za ně a tam se mezi ně posadila, s ocasem připlácnutým rovně k podlaze a vrtěla jeho špičkou. Zůstala sedět a taky hleděla do dálky, kam se dívali oba muži.

Joad se na ni otočil. „Panebože, hele, kdo tady je. Někdo tu přece vstal.“ Natáhl ruku, ale kočka uskočila, posadila se opodál a olizovala si břicha zvednuté tlapky. Joad na ni hleděl se zpytavým výrazem ve zraku. Pak najednou vykřikl: „Já už vím, co je. Podle tý kočky jsem poznal, co se stalo.“

„Tak mi připadá, že se tady muselo stát hodně zlého,“ řekl Casy.

„Ne, nejde jenom vo todle stavení. Proč se ta kočka nenakvartýrovala k sousedům – třeba k Ranceovejmu? Jak to, že někdo nevodtrhal z tohodle stavení prkna? Tady nemoh bejt už nikdo takový tři čtyři měsíce, a nikdo to dřevo neukrad. Na stodole jsou pěkný prkna, na baráku taky docela dobrý, vokenní rámy – a nikdo to nevzal. To nevypadá dobře. To mi dělá hlavu, z toho nejsem moudřej.“

„No a cos teda vyšpekuloval?“ řekl Casy, natáhl ruku, stáhl tenisky a zavrtěl na schodku dlouhými prsty.

„Nevím. Vypadá to, jako by tu nebyl nikde jedinej soused. Kdyby tady nějaký byli, copak by tu vydržely takový pěkný prkna? Boha jeho! Jednou vo Vánocích vzal Albert Rance rodinu, děcka i s psama do Oklahoma City. Albert tam měl bratrance a jeli k němu na návštěvu. Chm, lidi tady ve okolí mysleli, že se Albert vodstěhoval a nikomu neřek ani bé – mysleli si, že upad do dluhů anebo že ho uhnala nějaká ženská. Když se Albert za tejden vrátil, ve stavení nezůstalo nic – kamna pryč, postele pryč, futra vod voken pryč a z jižní části baráku zmizlo na osmnáct stop dřevěnýho vostění, takže bylo vidět přímo dovnitř. Přijel domů, zrovna když Muley Graves vodjízďěl s dveřma a pumpou vod studny. Albert pak musel čtrnáct dní vobjízďet sousedy, než všechny ty krámy splasil zpátky.“

Casy si rozkošnický drbal prsty. „A to se nikdo neohradil? To mu všechny ty krámy hned vrátili?“

„Jo. Voni to neukradli. Mysleli si, že se vodstěhoval, tak si to vzali. Dostal všecko zpátky – všecko, akorát ne takovou sameťovou podušku na oتمان, byl na ní vobrázek indiánky. Albert tvrdil, že podušku sebral náš děda. Děda že prej v sobě má indiánskou krev, a proto že ten vobrázek chtěl. Hm, von tu podušku děda skutečně sebral, ale na ten vobrázek kašlal. Prostě se mu ta poduška zamlouvala. Porád ji s sebou tahal, a kam si sed, tam ji položil. Albertovi ji nikdá nevrátil. ‚Esli Albert chce tu podušku zpátky, ať si pro ni přijde. Ale měl by si s sebou vzít hned kvér, protože esli sem vleze a bude mi chtít na tu podušku šáhnout, tak mu tu jeho smradlavou palici ustřelím.‘ Takže Albert to nakonec vzdal a podušku dal dědovi jako když darem. Děda z toho pak přišel na všelijaký nápady. Začal schovávat přetí ze slepic. Že prej hergot taky bude mít péřovou postel. Ale nikdá postel s péřovejma peřinama neměl. Jednou se táta vztek na nějakýho skunka pod barákem. Táta vzal toho skunka klackem a máma dědovi všechno přetí spálila, abychom v baráku mohli žít.“ Rozesmál se. „Děda je prevít paličatej. Lebedí si na tom polštáři s indiánkou a říká: ‚Jen ať si pro něj Albert přijde. Chm,‘ říká, ‚já toho cucáka popadnu a vyždímám ho jako podlíkačky.‘“

Kočka se znovu připlížila mezi oba muže, ocas měla připlácnutý k zemi a jen tu a tam jí zacukaly vousy. Slunce se nachýlilo až nad obzor a vzduch prosycený prachem zářil rudě a zlatě. Kočka zvědavě natáhla šedivou tlapku a dotkla se Joadova kabátu. Joad se otočil. „Krucí, já zapomněl na želvu. Přece ji takhle nebudu s sebou vláčet věčně.“ Rozbalil želvu a strčil ji pod dům. Ale v tu chvíli vylezla ven z krunýře a zamířila na jihozápad jako předtím. Kočka po ní skočila a sekla tlapkou po kroučící se hlavě a po pohybujících se nohách. Stará tvrdá komická hlavička se zatahla a silný ocas se připlácl pod krunýř, a když kočku omrzelo čekat a odešla, zamířila želva opět na jihozápad.

Mladý Tom Joad s kazatelem pozorovali, jak se želva vzdaluje – mává nožkami a nadzvedává na své pouti na jihozápad těžkou, vysokou kopuli krunýře. Kočka se chvíli plížila za ní, ale po několika yardech se vzepřela, vyhrbila pevně hřbet a rozvážně se vracela k sedícím mužům.

„Kam krucí myslíte, že jde?“ řekl Joad. „Celej život jsem vídal želvy. Dycky jako by někam šly. Dycky jako by se tam mermomocí chtěly dostat.“ Šedivá kočka se znovu posadila dozadu mezi ně. Pomalu pomňoukávala. Asi ji kousla blecha, protože kočce v ramenech cuklo a kůže se natáhla kupředu, ale vzápětí se opět stáhla zpátky. Kočka zvedla tlapku a prohlížela si ji, vystrčila a zastrčila zkusmo drápky a začala si na ní olizovat lasturově růžovým jazyčkem břicha. Rudé slunce se dotklo obzoru a roztáhlo se jako medúza a nebe nad ním se zdálo daleko jasnější a zářivější než předtím. Joad vybalil z kabátu nové žluté boty, otřel si rukou zaprášené nohy a pak si boty natáhl.

Kazatel se zrakem upřeným přes pole pravil: „Někdo sem jde. Podívej! Támle dole, skrz tu bavlnu.“

Joad se podíval směrem, kterým ukazoval Casyho prst.

„No jo, jde,“ přikývl. „Zvedá se kolem něho ale takovej prach, že ho ani nevidim. Kdopak to sem krucí jde?“ Hleděl, jak se ve večerním světle postava přibližuje, a zvířený prach kolem ní byl zarudlý od zapadajícího slunce. „Chlap,“ řekl Joad. Muž přišel blíž, a když přecházel kolem stodoly, pokračoval

Joad: „Hele, toho já znám. Taky ho znáte – je to Muley Graves.“ A zavolal: „Hej, Muley, ahoj!“

Přicházející muž se zastavil, vylekán zavoláním, a pak rychle zamířil k nim. Byl to hubený člověk pomenší postavy. Pohyboval se rychlými trhanými pohyby. V ruce nesl pušku. Texasky měl v kolenou a na zadku vyšisované a oblečen byl do starého černého saka, zmazaného a plného skvrn, a na rukávech mu v loktech zely rozedrané díry. Černý klobouk byl taky umazaný a plný skvrn a napůl utržená stuha se mu při chůzi házela sem a tam. Obličej měl Muley hladký, bez vrásek, ale zračil se v něm sveřepý výraz zlobivého děcka, malá ústa byla pevně semknutá a z podmračených očí hleděl dosti nedůtklivý pohled. „Přece se pamatujete na Muleyho,“ řekl Joad tiše kazateli.

„Kdo je to?“ zavolal na ně příchozí. Joad neodpověděl. Teprve až Muley došel blíž, velice blízko, rozeznal tváře. „Krucihergot. To je přece Tommy Joad. Kdypak tě pustili, Tommy?“

„Před dvěma dny,“ odpověděl Joad. „Cestoval jsem po svejch a stopem, takže to trochu trvalo. No a koukej, co jsem tady našel. Kde jsou naši, Muley? Co to má znamenat, že je barák celý rozmlácenej a na dvorku roste bavlna?“

„Panebože, to je štěstí, že jsem se tady nachomejtl,“ řekl Muley. „Starej Tom si totiž dělal hlavu. Když se chystali na to stěhování, seděl jsem támle v kuchyni. Povidám Tomovi, že já se stěhovat nebudu, a Tom mi říká: ‚Dělám si starosti kvůli va Tomimu. Představ si, až se vrátí domů, a nikdo tady! Co si pomyslí?‘ Já mu na to: ‚Tak mu napiš dopis, ne?‘“ A Tom povidá: ‚Třeba napíšu. Eště si to rozmyslím. Ale když nenapíšu, esli tady budeš, hlídej, až přijde!‘ ‚Jo, budu tady,‘ říkám já. ‚Budu tady, kdyby se tu všichni čerti ženili. Neexistuje nikdo, kdo by z tohodle kraje dokázal vyhnat chlapa, kterej se jmenuje Graves.‘ A taky se jim to nepodařilo.“

Joad se trpělivě znovu zeptal: „Kde jsou naši? Jak ses tady dokázal udržet, to mi povíš pozdějc, ale kde jsou naši?“

„Hm, když to tu začala banka traktorama rozvorávat, chtěli se ubránit. Váš děda se tady postavil s puškou a tý mašině rozstřílel světla, ale vona se stejně do toho vorání dala. Váš děda

nechtěl toho traktoristu, co traktor řídil, zabít, byl to Willy Fe-eley, a Willy to věděl, a tak na to šláp a jel dál a barák pořádně naboural a zamával s ním jako pes s krysou. A Tom jako by se po tom celej nějak proměnil. Jaksi ho to vzalo. Vod tý chvíle už to nebyl von.“

„Kde jsou teda naši?“ zeptal se Joad již zlostně.

„No dyť už ti povídám. Tříkrát tady byli s vozem strejdy Johna. Vodvezli kamna a pumpu a postele. Měls vidět, jak jeli naložený s těma všema děckama a dědek s bábou nahoře na kozlíku a tvůj brácha Noe tam seděl taky a kouřil cigaretu a jen přes postranici frajersky uplivoval.“

Joad užuž otvíral pus, aby něco řekl, ale Muley rychle dodal: „Jsou všichni u vašeho strejdy Johna.“

„Hm. Tak všichni u Johna. A co tam dělají? Jenom chvilku vydrž, Muley. Jenom ještě moment počkej a vysvětlí mi to. Co tam dělají?“

„No češou bavlnu, všichni, i děcka s dědou. Shánějí peníze, aby mohli vyrazit na západ. Prej si koupějí auták a vodsunou se na západ, tam se prej žije snadno. Tady je pendrek. Padesát centů za vočesanej akr bavlny, a přitom lidi prosejí, aby to mohli dělat.“

„A ještě nevodjeli?“

„Ne,“ odpověděl Muley. „Aspoň co vím. Naposledy jsem vo nich slyšel, jsou to čtyry dny, to jsem viděl tvýho brácha Noe-ma, a povídal, že se chystají vyrazit tak za čtrnáct dní. John dostal taky už vyrozumění, že se musí vodstěhovat. Jen si tam k Johnovi těch vosm mil zajdi. Uvidíš tam vaše, nacpaný jak krysy na zimu v díře.“

„Tak dobrý,“ řekl Joad. „Teď si můžeš po svým. Ty ses ale vůbec nezměnil, Muley. Já vo voze, ty vo koze.“

Muley odpověděl svěřepě: „Ty ses taky nezměnil, tys byl dycky vykutálená palice a seš pořád. Nechceš mi snad radit, za jakej konec to mám v životě popadnout, co?“

Joad se zasmál: „Ne, to nechci. Jestli chceš kebulí padnout do hromady střepů, nikdo ti to nemůže vymluvit. Tohodle pana kazatele ale znáš, ne, Muley? Reverend Casy.“

„To víš, že jo, bodejť by ne. Sem si ho ňáko nevším. Pamatuju se na něho dobře.“ Casy se zvedl a oba si potřásali rukama. „Sem rád, že vás zase vidím,“ řekl Muley. „Nebyl jste tady ani nepamatuju.“

„Byl jsem pryč, potřeboval jsem najít vodpovědi na pár votázek,“ řekl Casy. „Co se tady stalo? Proč vyhánějí lidi z půdy?“

Muley zatnul zuby tak pevně, že mu uprostřed nad dolním rtem vytrčel kousek horního rtu jako papouščí zobák. Zamračil se. „Ty kurvy,“ řekl. „Ty kurvy špinavý. Já vám povídám, chlapi, já tady zůstávám. Mě se nez bavějí. A esli mě vyhodějí, vrátím se zpátky, a esli si budou myslet, že dám pokoj teprvá pod drnem, tak si těch hajzlů vemu pár jako společnost s sebou.“ A poklepal si v postranní kapse a u kabátu na těžký kovový předmět. „Já se vocaď nehnu. Můj táta sem přišel před padesáti lety. A já vocaď nepudu.“

Joad se zeptal: „A k čemu to je, že ty lidi vyhazují?“

„Ále, co ty se o tom nařečnili. Však víte, jaký jsme měli zlé léta. Všude samej prach a všechno zmýcený, takže ourody, ani co by se mravenčí zadek zaplác. A všichni ke kupci na knížku. No víte, jak to chodí. A pánové, co jim patří půda, tvrdějí: ‚My si pachtýře nemůžem dovolit.‘ A prej: ‚Ten pachtýřskej podíl, to je přesně ten malej rozdíl v zisku, kterej my si nemůžem dovolit tratit.‘ A prej: ‚I když scelíme všechnu půdu, bude to jen tak tak, aby se vyplatila!‘ A tak všechno rozorali a lidi vyhnali. Všechny až na mě, a jak je pámbu nade mnou, já se nehnu. Tommy, ty mě přece znáš. Tys mě znal celej život.“

„To víš, že jo,“ řekl Joad, „celej život.“

„A ty taky víš, že nejsem žádnéj pitomec. Vím, že ta půda moc dobrá není. Ta se hodila tak pro pastvu. Neměla se nikdy vorat. A teďko je zasviněná bavlnou, že skoro scípá. Ty lumpové mi neměli říkat, že musím pryč: to bych bejval toudle dobou už byl v Kalifornii a cpal bych se hroznama, a když bych měl chuť, sebral bych si pomeranč. Ale ty hajzlové řeknou, že musím pryč – ježišikriste, to přece člověk nemůže udělat, i když mu rozkážou, že musí!“

„Bodejť,“ přikývl Joad. „Divím se, že táta se dal tak lehko. Divím se, že děda někoho nezabil. Dědovi nikdy nikdo nesměl

poručit, kam se má vrátit. A máma sebou taky jenom tak nedá strkat. Viděl jsem ji, jak jednou z nějakýho chlápka, co spravuje hrnce, dív nevytrískala duši: mlátila ho živým kuřetem, protože se s ní začal handrkovat. Kuře měla v jedné ruce a sekyru v druhý, zrovna se chystala kuřeti useknout hlavu. Chtěla se po tom chlápku vohnat sekyrou, jenomže si spletla ruce a vzala ho tím kuřetem. Ani jsme to kuře pak nemohli jíst. V ruce jí zůstaly než nohy. Děda se chechtal, div si nevyhodil kyčel. Jak to mohli naši tak lehce vzdát?“

„Hm, ten chlápek, co sem přišel, mluvil, jako když medu ukrajuje. ‚Musíte halt pryč. Není to moje vina.‘ ‚No a čípak vina to teda je?‘ ptám se já. ‚Pudu a vemu toho chlapa po palici.‘ ‚Je to Shawneeská pozemková a dobytkářská společnost. Od té jsem dostal příkazy.‘ ‚Kdopak to je, ta Shawneeská pozemková a dobytkářská společnost?‘ ‚To není nikdo. Je to prostě společnost.‘ Z toho by se jeden zcvok. Nikde nikdo, na koho by si člověk moh došlápnout. Spoustu lidí to prostě vomrzelo, shánět se po někom, na kom by si mohli zchladit žáhu – ale mě ne. Já jsem rozlícenej na všechny a na všechno. Já tady zůstávám.“

Obrovitá rudá kapka slunce ještě chvíli otálela na horizontu, ale pak skanula a zmizela a nad místem, kde se ponořila, jiskřila zář a roztrhaný oblak tu visel jako zakrvácený cár. A od východu se obzorem táhl soumrak a po zemi se plížila tma. Zazářila večernice a rozjiskřila se v tmavnoucím nebi. Šedivá kočka se odkradla k otevřené stodole a protáhla se dovnitř jako stín.

Joad řekl: „Dneska večer už vosum mil k strejdovi Johnovi nepošlapem. Hnáty mám úplně hín. Co kdybysme zašli k tobě, Muley? To je akorát míli.“

„To by nám nebylo k ničemu,“ Muley zřejmě zrozpačitěl. „Moje i s dětma a s bratrem se všichni sebrali a vodejeli do Kalifornie. Nebylo co do huby. Je nepopad takovej vztek jako mě, takže vodjeli. Tady neměli co jíst.“

Kazatel se nervózně ošil. „Měls jet taky. Neměls trhat rodinu.“

„Nemoh sem,“ odpověděl Muley Graves. „Něco mi prostě nedalo.“

„Panebože, jakej já mám hlad,“ řekl Joad. „Celý ty štyry slavný roky jsem jed na minutu. Břicho mi řve hlady. Co budeš jíst ty, Muley? Jak to míváš s večeří?“

Muley přiznal zahanbeně: „Nějakou dobu jsem jed žáby a verky a někdy ty potvory psouny. Musel jsem. Ale teďko mám nalíčený do podrostu ve vyschlém korytě voka. Hodí to nějaký králíky a někdy i tetřívka. Chytějí se i skunci nebo mývalové.“ Shýbl se a zvedl pytel a vysypal ho na verandu. Vypadli z něho dva bílí králíci a jeden zajíc a jejich chundelatá tělíčka se bezvládně překulila.

„Jo jéžíškote,“ vyhrkl Joad, „já už jsem maso z čerstvě zabitého zvířete neměl v hubě čtyry roky.“

Casy zvedl jednoho králíka a podržel jej v ruce. „Ty se s náma rozdělíš?“ zeptal se.

Muley se rozpačitě ošil. „Co mi zbejvá?“ Zarazil se nad nelaskavým tónem svých slov. „Tak jsem to nemyslel. Tak ne! Chtěl jsem říct –“ slova mu uvázla – „chtěl jsem říct, hm, když jeden má něco k snědku a ten druhý je hladovej – tak ten první nemůže nic jinýho udělat. Přece nepopadnu svý králíky a někam se s nimi nezdejchnu a nespolykám si je sám. Hm?“

„Áha,“ řekl Casy. „Jo, rozumím. Muley na něco káp, Tome. Muley na něco káp a je to pro něho moc vobrovský a na mě taky.“

Mladý Tom si zamnul ruce. „Kdo má kudlu? Vemem ty mizerný hlodavce do parády. Pustíme se do nich.“

Muley zalovil v kapse u kalhot a vytáhl velký kapesní nůž s kostěnou střenkou. Tom Joad jej od něho vzal, rozevřel a přičichl. Pak několikrát zarazil ostří do země a znovu přičichl, otřel je o nohavici a zkusil je palcem.

Muley vytáhl z kapsy u kabátu láhev a postavil ji na verandu. „S touhle vodou vopatrně,“ řekl. „Víc nemáme. Tadle studna je zasypaná.“

Tom popadl králíka. „Jeden z vás donese ze stodoly drát. S těma rozmlácenejma prknama z baráku rozfajrujeme voheň.“ Podíval se na mrtvého králíka. „Není nic lehčího jak stáhnout králíka,“ prohlásil. Nařízal kůži na hřbetu, strčil do otvoru prsty

a kůži stáhl. Sloupila se jako punčocha, sklouzla po těle ke krku a ze stehen k packám. Joad vzal znovu nůž a uřízl hlavu a packy. Pak kůži položil na zem, rozřízl králíka mezi žebry, vytrásl vnitřnosti do kůže a krvavou zmeť hodil do pole. A tělíčko s čistými svaly bylo připraveno. Joad odřízl stehna a masitý hřbet rozdělil na dva kusy. Zrovna zvedal ze země druhého králíka, když se vracel Casy s chundálem drátu v ruce. „A tedko rozdělejte voheň a zapíchněte po stranách nějaký klacky,“ řekl Joad. „Ježíškriste, jakej já mám na ty potvory hlad!“ Očistil zbylá zvířata, rozkrájel je a kusy přivázal na drát. Muley a Casy vytrhli z rozbořeného rohu stavení roztržštěné desky, rozdělali oheň a zapíchli do země na obou koncích klacky na uvázání drátu.

Muley se vrátil k Joadovi. „Prohlídněte toho zajíce, jestli nemá vředy,“ řekl. „Zajíce s vředama nerad.“ Vytáhl z kapsy malý plátěný míšek a položil jej na verandu.

Joad řekl: „Ten zajíc byl čistej jako alelujá – no né, ty máš i sůl? Nemáš v kapse náhodou taky talíře a stan?“ Nasypal si sůl do dlaně a kusy králíčiny na drátě posolil.

Oheň zaplápolal, po stavení proskočily stíny a suché dřevo lupalo a praskalo. Nebe už bylo téměř úplně temné a hvězdy na něm jasně zářily. Ze stodoly vylezla šedá kočka a s mňoukáním cupitala k ohni, ale kousíček před ním se zastavila, obrátila se a zamířila přímo k hromádce zvířecích vnitřností na zemi. Začala je žvýkat a polykat a vnitřnosti jí visely od úst.

Casy seděl na zemi u ohně a přikládal kusy rozlámaného dřeva, a když plamen konce delších prken strávil, přistrkoval je do ohně. Večerní netopýři nalétávali jako šipky do záře nad ohněm a ihned se zase vraceli do tmy. Kočka se stáhla a schoulila a olizovala si rty a omývala si obličej a vousy.

Joad držel drát s králíky natažený v rukou a kráčel k ohni. „Na, Muley, vem jeden konec a vomotej ho kolem toho klacku. Jo, tak je to fajn! Teď to vyšponujem. Měli bychom čekat, až z vohně přestanou šlehat plameny, ale já už se nemůžu dočkat.“ Vypjal drát, pak si našel klacík a kusy masa posunoval po drátu, až byly nad ohněm. Plameny začaly maso olizovat a v jejich žáru jeho povrch tuhl a sklovatěl. Joad se posadil k ohni a kla-

cíkem masem pohyboval a obracel je, aby se k drátu nepřiškvařilo. „To je úplný posvícení,“ řekl. „Muley má všechno, sůl, vodu, králíky. Teď ještě kdyby vytáh z kapsy hrnec kukuřičný kaše. To jediný mi tu chybí.“

Muley řekl nad ohněm: „Vy si, chlapi, asi myslíte, že jsem nějaké cvoklej, když takhle žiju.“

„Cvoklej necvoklej, čerta,“ řekl Joad. „Víš, já bych rád, kdyby takhle cvoklí jako ty byli všický.“

Muley pak pokračoval. „Hm, pánové, je to zvláštní. Když mi řekli, že musím vocaď, jako by se ve mně něco urvalo, jako by se se mnou něco stalo. Nejprv jsem měl chuť se sebrat a pozabíjet řůru lidí. Pak ale celá moje rodina vodjela na západ. A já tady chodil po celým okolí. Jen tak jsem chodil. Nikdy moc daleko. Vyspal jsem se, kde jsem zrovna byl. Dneska jsem chtěl spát tady. Proto jsem taky přišel. Říkal jsem si: ‚Dávám tu na všechno pozor, takže až se lidi vrátějí, najdou to v pořádku!‘ Jenže já věděl, že to není pravda. Tady není vůbec nic, na co by člověk měl dávat pozor. Lidi sem už zpátky nikdá nepřijdou. A já tu bloumám z místa na místo jako nějaký zakletej duch na krchově.“

„Člověk si zvykne na jedno místo, a těžko vodchází,“ poznamenal Casy. „Zvykne si taky na určitej způsob myšlení, a těžko se loučí. Tak třeba já už žádnéj kazatel nejsem, ale pořád se přistihuju, že se modlím, a ani nemyslím na to, co dělám.“

Joad kusy masa na drátu obrátil. Štáva kapala do ohně a s každou kapkou, která dopadla, vyšlehl vzhůru plamen jako gejzír. Hladký povrch masa začínal krabatět a lehce hnědnout. „Cejtíte tu vůni?“ řekl Joad. „Panebože, podívejte se, čichněte si!“

Muley pokračoval: „Jako zakletej duch na krchově. A začal jsem chodit po místech, kde se něco přihodilo. Jako třeba je takovej flek támle u toho našeho lánu. Je tam roklo a v tý rokli keř. A tam to bylo prvně, kdy jsem to vůbec s holkou dělal. Mně bylo čtrnáct a mlátil jsem sebou a trhal a řičel jako jelen v říji, rozdělanej jako kozel. Tak jsem tam zašel, leh si na zem a znovu jsem to všechno viděl před vočima, přesně jak se to stalo. A u stodoly je místo, kde tátu nabral na rohy bejk a zabil ho. A přímo v tý zemi je jeho krev, ještě teď. Musí tam bejt. Ni-

kdo ji nesmyl. A na tu zem, co má v sobě tátovu krev, jsem položil ruku.“ Rozpačitě se odmlčel. „Myslíte si, chlapi, že jsem cvoklej?“

Joad obrátil maso, s pohledem upřeným kamsi do sebe. Casy, s nohama pod bradou, hleděl do ohně. Patnáct stop za skupinkou mužů seděla nakrmená kočka, dlouhý šedý ocas úhledně stočený kolem předních nohou. Nad hlavami jim se zahoukáním přeletěla veliká sova a v záři ohně zahlédli běl jejího podbřišku a rozpětí jejích křídel.

„Ne,“ řekl Casy. „Je ti tady samotnému smutno – ale cvoklej nejsi.“

Muleyho drobný stažený obličej zůstal nehybný. „Položil jsem ruku na zem přímo tam, kde ještě je ta krev. A uviděl jsem zase tátu s dírou v prsou a cítil jsem, jak se mi v náručí chvěje, jako tenkrát, a viděl jsem, jak se vopřel a šátral rukama i nohama. A viděl jsem ty jeho voči celý jako mléčný vod bolesti, a pak se najednou ztišil a oči měl úplně jasné – díval se vzhůru. A já, malej kluk, tam sedím, nebrečím, nic, jen tam tak sedím.“ Prudce zavrtěl hlavou. Joad stále obracel maso. „A zašel jsem do sednice, kde se narodil Joe. Nebyla tam ani postel, ale byla to ta sednice. A všechny ty věci jsou pravda a všechny jsou ukryté právě v tom místě, kde se staly. Přesně tam se narodil Joe. Nejdřív hrozně zalapal po dechu a pak začal vřískat, že to bylo slyšet na míli kolem, a bába stojí vedle a říká: ‚To je pašák, to je pašák,‘ a pořád dokola. A tak byla pyšná, že ten večír roztrískala tři hrnky.“

Joad si odkašlal. „Myslím, že bychom se do toho měli pustit.“

„Jenom ať se to pořádně propeče, pěkně do hněda, skoro do černa,“ řekl Muley podrážděně. „Mně se zrovna chce povídat. S nikým jsem doteď nemluvil. Esli jsem cvoklej, tak jsem cvoklej, a je po ftákách. Jako ten zakletej duch z krchova jsem chodil večer do sousedních baráků. K Petersovým, Jacobsovům, Ranceovým, Joadovejím; stavení jsou tmavý, stojí tam jako ubohý zakrysený bedny, ale večer se tam kdysi lidi bavili a tancovalo se. A bejvaly nábožný sleziny a lidi řvali alelujá. A všude v těch barácích bejvaly svatby. A pak se mi chtělo jít do města a tam tu svoloč pozabíjet. Protože co tím získali, když těma trakto-

rama lidi vyhnali z půdy? Co tím získali, že si pozichrovali ten rozdíl v podílu na zisku? Dyť už mají i to, že táta zemřel támle na té zemi a Joe se rozvřískal s prvním nadechnutím a já že jsem se trás tehda tu noc v křoví jako kozel. Co získali? Pámbu ví, že ta půda není k ničemu. Léta na ní nebyl nikdo s to sklídit slušnou úrodu. Ale ty hajzlové v těch jejich kancelářích rozsekli vod zelenýho stolu lidi vejpůl. To místo, kde lidi žijou, dělají právě ty lidi. A teď jsou rozprášený a tloučou se někde po silnicích v přecpanejch autácích. Ty už nežijou. Ty hajzlové je zabili.“ A zmlkl, úzké rty se ještě pohybovaly a hrud' se mu mohutně zvedala. Seděl a díval se na ruce v záři ohně. „Já jsem – já jsem dlouho s nikým nemluvil,“ omlouval se tiše. „Jenom jsem se tady plížil jako ten duch na krchově.“

Casy přistrčil dlouhá prkna do ohně a plameny je začaly olizovat a opět vyskočily vzhůru k masu. V stavení praskalo, jak se dřevo v chladnějším nočním vzduchu začalo stahovat.

Casy řekl tiše: „Musím ty lidi, co vyrazili na silnici, vidět. Mám takovej pocit, že musím za nima. Budou potřebovat pomoc, jakou jim nemůže poskytnout žádný kázání. Co pro ně může znamenat nějaká naděje na nebe, když vůbec nežijou život? Co pro ně může znamenat Duch svatej, když jejich vlastní duch je ubitej a utopenej ve smutku? Budou potřebovat pomoc. Musejí žít, než si můžou dovolit umřít.“

Joad se ozval nervózním hlasem: „Ježišikriste, pojďme to maso už jíst, než se to scvrkne, že to bude jako vařená myš. Jen se na to podívejte. Čichejte.“ Vyskočil a posunul kusy masa na drátu z dosahu ohně. Vzal Muleyho nůž a odřízl od drátu kus masa.

„Tohle je pro kazatele,“ řekl.

„Sem vám povídal, že už žádněj kazatel nejsem.“

„Tak teda pro chlapa.“ Uřízl další kus. „Tady máš ty, Muley, jestli nejseš na jídlo moc rozčilenej. To je zajíc! Pěkně tuhej.“ Opřel se, zaryl zuby do masa, oderval velké sousto a žvýkal. „Ježišikriste! Až to praští, slyšíte?“ A hladově odtrhl další kus.

Muley pořád seděl a hleděl na maso. „Možná že jsem tak ani neměl mluvit,“ poznamenal. „Člověk by si asi měl nechat takovýhle věci sám pro sebe.“

Casy se na něho s pusou plnou králíka podíval. Žvýkal a napjaté krční svaly se mu při polykání stahovaly. „Ale jo, udělals dobře,“ řekl. „Někdy se smutnej člověk ze smutku vypovídá. Někdy se stane, že člověk, kterej chce někoho zabít, se z takový vraždy vymluví a nikoho nezabije. Udělals dobře. Jestli můžeš, nikoho nezabíjej.“ A ukousl si kus králíka. Joad hodil kosti do ohně, vyskočil a odřízl z drátu další maso. Muley jedl pomalu a jeho nervózní oči bloudily z jednoho společníka na druhého. Joad, nasupený jako nějaký živočich, jedl maso a kolem úst se mu dělal mastný kruh.

Muley na něho dosti dlouho zůstal hledět, téměř bojácně. Pak spustil ruku s masem a řekl: „Tommy.“

Joad zvedl oči, ale nepřestal žvýkat a ukusovat. „Jo?“ řekl mezi sousty.

„Tommy, doufám, že na mě nemáš vztek, když mluvím vo zabíjení. Nenasák ses, Tome?“

„Ne,“ odpověděl Tommy. „Nenasák. Prostě se to stalo.“

„Všichni vědí, že to nebyla tvoje chyba,“ řekl Muley. „Starej Turnbull, táta, se dal slyšet, že prej tě dostane, až tě pustějí. Prej mu jeho kluky nikdo zabíjet nebude. I když všichni lidi mu to vymlouvali.“

„Měli jsme v hlavě,“ vysvětloval Joad tiše. „Vopili jsme se při tancovačce. Ani nevím, jak to začalo. A pak jsem cejtíl, jak do mě zajel ten nůž, a hned jsem vystřízlivěl. V tu ránu vidím, že Herb se na mě sápe s nožem znova. Vo školu tam byla vopřená lopata, popadnu ji a cáknu ho s ní přes hlavu. Já jsem proti Herbovi nikdy nic neměl. Byl to hodnej kluk. Když byl eště malej, ten se k nám něco nachodil, lezl za mou sestřičkou Šárou. Ne, já měl Herba docela rád.“

„To říkal jeho tátovi každej, až se nakonec upokojil. Lidi říkají, že prej starej Turnbull má v sobě z matčiny strany hatfieldskou krev a podle toho že taky musí žít. Já nevím. Von s celou rodinou vodjel před půl rokem do Kalifornie.“

Joad sundal z drátu posledního králíka a všem jej rozdělil. Opřel se a jedl již pomaleji, žvýkal pravidelněji a rukávem si otíral z úst mastnotu. Jeho oči potemněly a přivřené hleděly za-

dumaně do skomírajícího ohně. „Všichni vodjíždějí na západ,“ řekl. „Mě tady drží ta podmínka. Nesmím vopustit stát.“

„Podmínka?“ zeptal se Muley. „Vo tom jsem slyšel. Jak je to vlastně s těma podmínkama?“

„Totiž, pustili mě dřív o tři roky. A musím sekat dobrotu, jinak mě pošlou zpátky. A musím se vobčas taky chodit hlásit.“

„Jak s tebou v McAlesteru zacházeli? Bratranec můj ženy tam byl taky a prej mu dělali hotový peklo.“

„Není to tak hrozný,“ řekl Joad. „Jako všude jinde. Vyvádějí, když taky vyvádíte. Člověk to jakž takž předrží, pokud si na něho neustříhne nějaký bachař. Hleděl jsem si svýho, jako by to dělal každej druhej. Naučil jsem se psát, úplně krasopisně. A kreslit ptáky a takový věci, nejenom slova. Táta mě poženě, až se mu s tím předvedu a něco načmárnu. Ten se úplně zjeví, až to uvidí. Von takovýdle cimprlinky nemá rád. Von ani to vobyčejný psaní moc nerad. Ňák z toho má myslím strach. Dycky když totiž viděl něco napsanýho, tak ho někdo vo něco vobral.“

„Tam tě nemlátili nebo tak?“

„Ne, já si hleděl svýho. To víte, že toho má člověk za chvíli po krk, když musí denně dělat čtyry roky jedno a to samý. Když jste provedli něco, za co se můžete stydět, můžete vo tom přemyslet. Ale kruci, kdybych viděl teďka v tudle chvíli, jak se na mě Herb Turnbull zasejč žene s kudlou, rozrazil bych mu tu palici lopatou znovu.“

„To by udělal každej,“ přisvědčil Muley. Kazatel hleděl do ohně a v houstnoucí tmě mu vysoké čelo bíle svítilo. Záblesky plamenů zvýrazňovaly provazce svalů na rukou. Ruce složené na kolenou bezděčně mnuly kotníky.

Joad hodil zbytky kostí do ohně, olízl prsty a pak si je otřel o kalhoty. Zvedl se, vzal z verandy láhev s vodou, šetrně upil, podal ji dál a zase si sedl. Pak pokračoval: „Co mi ale nejvíc vrtá hlavou, že to všechno nemá žádný smysl. Von se člověk neptá proč, když třeba blesk zabije krávu nebo když najednou přijde záplava. Tak to prostě je. Ale když vás Ňáký lidi popadnou a na čtyry roky vás zavřou, tak by to k něčemu mělo bejt. Lidi jsou přece vod toho, aby si vymejšleli věci, který jsou k ně-

čemu. Voni mě zašijou a tam mě drzejí a živějí čtyry roky. No a to by na mě teda mělo působit tak, abych to už víckrát neudělal, nebo by mě to mělo potrestat natolik, abych se bál to udělat znova,“ odmlčel se, „ale kdyby se na mě vrhl Herb nebo někdo jinej jako tenkrát, udělal bych to zas. A udělal bych to dřív, než bych si to vůbec moh rozmyslet. A zvlášť kdybych byl sťatej. Člověkoví dělá hlavu, že to všechno nemá smysl.“

Muley poznamenal: „Soudce se dal slyšet, že prej ti vyměřil mírnej trest, protože to nebyla tak úplně jenom tvoje vina.“

Joad pokračoval: „V McAlesteru je jeden chlápek – má to na doživotí. V jednom kuse študuje. Dělá správčovi tajemníka – píše mu dopisy a tak. A ten chlap je chytřej jako vopice a právo má v malíčku a vůbec. A s tím jsem vo tom všem jednou mluvil, protože von je tak sečtělej. A ten říká, že prej to není k ničemu dobrý, číst ty knížky. Prej už sečet, kde co bylo vo vězeních tedko i v minulosti napsaný, a prej mu to všechno dává míň smyslu, než když se do toho čtení pustil. Prej to všechno takle začalo už dávno a dávno a tedko už nikdo není schopnej to zarazit a nikdo nemá tolik filipa, aby to změnil. A radí mi, jen vo tom proboha nic nečti, protože z toho za prvý ještě víc zblbneš a za druhý nebudeš mít k těm chlápům, co todle všechno vedou, za mák úcty.“

„K těmdle lidem u vesla už stejně moc úcty nemám,“ řekl Muley. „Nás se z tej jejich vlády dotejká akorát ten jejich bezpečnej podíl na zisku. Mě mate jedna věc, a to je případ Willy Feeleyho – co jezdí s traktorem: ten tedko bude šafářovat na polnostech, kde předtím hospodařili jeho vlastní lidi. To mi nejde do hlavy. Já pochopím, když by sem přišel chlápek vodněkud jinud a nic jiného by mu nezbejvalo, ale Willy je vocaď, patří sem. To mi vrtá hlavou, takže jsem se sebral a šel se ho voptat. Jak ten na mě vyjel! Prej: ‚Dyť mám dva malý haranty. Mám ženu a je tady i její máma. Ty lidi musejí jíst.‘ A zuří čím dál tím víc. ‚Já musím v prvý řadě myslet na rodinu,‘ povídá. ‚Co se děje jinejm, to je jejich starost,‘ povídá. Připadalo mi, že je tak vzteklej, protože se styděl.“

Jim Casy byl zahleděn do dohasínajícího ohně a oči se mu rozšířily a svaly na krku mu vystupovaly ještě výrazněji. Na-

jednou vyhrkl: „Mám to! Jako že kdy někoho něco takového napadlo, mám to! Napadlo mě to, jako když se zablejskne!“ Vyskočil a přecházel sem tam, až mu hlava poskakovala. „Jednou jsem měl stan. A každé večír jsem do něho dostal na pět set lidu. To bylo ještě, než jste mě vůbec vy voba znali.“ Zastavil se a zůstal na ně hledět. „Všimli jste si, když jsem tady kázal lidem, že jsem nedělal žádný sbírky – ve stodolách ani pod širákem?“

„Panebože, tos nidká nedělal,“ přizvukoval Muley. „Lidi si potom tak zvykli nedávat peníze, že je to pokaždý až popudilo, když sem přišel nějaký jinej kazatel a dal kolovat klobouk. Jo, tak to bylo!“

„Jo, vzal jsem si něco k jídlu,“ řekl Casy. „Vzal jsem si třeba kalhoty, když se mi moje roztrhaly, a starý škrpály, když se mi moje tak prošoupaly, že jsem chodil po holý zemi, ale to všechno bylo jiný, než když jsem měl stan. Jenže z toho jsem nebyl šťastnej, tak jsem stan nechal stanem a náhou dobu jsem šťastnej byl. Myslím, že teď jsem na to ale káp. Nevím, jestli to můžu říct. Myslím, že to radši ani neřeknu – ale možná že právě teďko je tady místo pro kazatele. Třeba teď budu moct začít kázat znovu. Lidi jsou po silnicích osamělí, lidi jsou bez půdy, nemají domov, kam by mohli jít. Nějaký domov ale přece mít musejí. Možná –“ Postavil se nad ohněm. Desítky svalů se mu výrazně rýsovaly na krku jako vytesané a světlo ohně mu vnikalo hluboko do očí a zažíhalo v nich rudé uhlíky. Stál a hleděl do ohně, s obličejem napjatým, jako by něco poslouchal, a ruce, které předtím jako by s takovou čílostí sbíraly myšlenky, spřádaly je a rozhazovaly kolem sebe, ztichly a za chvíli se zasunuly do kapes. Netopýři s třepotáním křídel nalétávali do skomíravé záře ohně a ihned mizeli a odkudsi z polí se sem neslo klokotavé vrčení lelka.

Tom sáhl klidně do kapsy, vytáhl tabák, začal si balit cigaretu a přes ni přitom hleděl do řehavého uhlí. Celou kazatelovu řeč jako by nebral na vědomí, jako by to byla nějaká soukromá záležitost, která by se neměla dále rozebírat. Řekl: „Noc co noc jsem si na pryčně představoval, jaký to bude, až se zase vrátím domů. Napadlo mě, že děda nebo babička by mohli i umřít a taky že by mohly přibejt nový děti. Třeba že táta už nebude

takovej drsňák. A máma že si kapku uleví a nechá za sebe práci udělat Šáru. Věděl jsem, že to nebude jako předtím. Hm, takže spát budu asi tady, že, a zejtra ráno zajdem k strejdovi Johnovi. Aspoň já tam chci jít. Vy budete taky, co, Casy?“

Kazatel pořád stál nehybně a hleděl do uhlíků. Pak řekl zvolna: „Jo, pudu s tebou. A až vaši vyrazejí na silnici, pudu s nima. A kde budou lidi na silnici, budu s nima.“

„To můžete, všichni budou rádi,“ řekl Joad. „Máma na vás dycky držela. Prej že vy jste kazatel, kterýmu se dá věřit. Šára tehdá byla eště skoro děcko.“ Otočil hlavu. „Muley, pudeš taky s náma?“ Muley hleděl na silnici, po které sem přišli. „Pudeš taky, Muley?“ opakoval Joad svůj dotaz.

„Co? Ne. Já nikam nepudu, já se vocaď nehnu. Vidíš támhle to světlo, jak poskakuje nahoru a dolů? To je nejspíš dozorce na týhle štrece bavlníkověch polí. Někdo asi viděl náš voheň.“

Tom se podíval. Záře světla se blížila přes kopec. „Dyť nic špatnýho neděláme,“ řekl. „Akorát tady sedíme. Nic neděláme.“

Muley se zachechtal. „Jo! Děláme už jenom tím, že jsme tady. Dopouštíme se přestupku. Tady pobejvat nesmíme. Snažejí se mě chytit celý dva měsíce. Jestli to sem jede auto, můžem zalehnout do bavlny. Ani nemusíme moc daleko. Panebože, ať si nás pak najdou! Museli by to prohledat řádku po řádce. Jenom držte hlavu u země.“

Joad se zeptal: „Co se to s tebou stalo, Muley? Tys nebyl nikdá chlap, kterej utíká a schovává se. Tys byl prevít.“

Muley hleděl na přibližující se světla. „Jo!“ přikývl. „Prevít, jako vlk. Teď jsem taky, ale jako lasička. Když člověk něco loví, je lovec, a je silnej. Lovce těžko někdo dostane. Ale když honí někdo vás – to je jiný. Něco se s člověkem stane. Člověk už není silnej; možná že je rozlícenej, ale silnej není. Mě už teďko honějí dost dlouho. Já už nejsem ten lovec. Možná že bych někoho dokázal potmě zastřelit, ale tyčkou od plotu už teďko nikoho nespořádám. Nemá cenu vám něco namlouvat, nebo sám sobě. Tak to prostě je.“

„Tak ty se běž schovat,“ řekl Joad. „Mě s Casym nech tady, ať můžem těm hajzlům říct pár svejch slov.“ Kužel světla se

přiblížil, pak se vyhoupl do nebe a zmizel a znovu vyskočil. Všichni tři muži jej pozorovali.

Muley řekl: „Když člověka honějí, má to do sebe ještě jedno. Člověk začne přemýšlet vo všech nebezpečnejch věcech. Když honíte sami, nepřemýšlíte vo nich a nemáte strach. Jak to říkáš ty: když se dostaneš do maléru, pošlou tě zpátky do McAlesteru, aby sis to vodkroutil až do konce.“

„Přesně tak,“ kývl Joad. „Todle mi taky řekli, ale sedět tady nebo spát na zemi – to přece člověk nedělá žádněj malér. Tím se ničeho špatnýho nedopouští. To není, jako když se jeden sežere a vyvádí.“

Muley se zasmál. „Uvidíš. Jen zůstaň sedět, za chvíli bude auto tady. Možná že v něm je Willy Feeley, a Willy je teďko zástupce šerifa. ‚Co tady děláte? To je nezákonný!‘ řekne Willy. Však vy to dobře víte, že Willy měl dycky v hlavě samý sračky. A vy mu na to: ‚Co vám je po tom?‘ Willy se nasákne a zařve: ‚Zmizíte vocaď, nebo vás strčím za katr!‘ A vy budete mít chuť se s Feeleym handrkovat, protože je rozzuřenej a má strach. Jednou se dal na svinářnu a teď v tom musí ject. – A vás to dožere, naštetíte se, ale ňák to musíte zvládnout – do háje, vono je daleko snazší zalehnout za balvany a ať si člověka hledají. Je to taky větší legrace, protože voni zuřejí a nemůžou nic dělat, a vy tam v poli ležíte a jen se jim chechtáte. Ale jenom zkuste Willymu nebo ňákýmu papalášovi něco povídat, to se na vás sesype hrozný peklo, a tebe zašijou a poženou tě zpátky na tři roky do McAlesteru.“

„Mluvíš rozumně, pravda,“ řekl Joad. „Každý slovo, který říkáš, má hlavu a patu. Ale panebože, já hrozně nenávidím, aby se mnou někdo voral! Jakou já mám chuť si Willyho podat!“

„Má revolver,“ řekl Muley. „A použije ho, protože je zástupce šerifa. Pak buďto von zabije tebe, anebo mu ten revolver musíš ty sebrat a zabít jeho. Dej na mě, Tommy. A až budeš jen tak v poli ležet, můžeš si jednoduše říct, že si z nich aspoň děláš legraci. Jo a jde v prvý řadě o to, co si řekneš sám pro sebe.“ Silná světla se opět stočila směrem do nebe a muži uslyšeli monotónní hukot motoru. „Pojď, Tommy. Nemusíme daleko, stačí čtrnáct patnáct řádek, a můžem se koukat, co budou dělat.“

Tom se zvedl. „Panebože, máš pravdu!“ řekl. „Ať to všechno dopadne, jak to dopadne, já na světě nemám, co bych moh získat.“

„Tak pojdte, tudydle přes tu cestu.“ Muley obešel dům a zamířil asi padesát yardů do bavlníkového pole. „To už je dobrý,“ řekl. „Teďko zalehněte. Když pustějí reflektor, dejte jenom hlavu dolů. Vona je to vlastně legrace.“

Tři muži zalehli na zem a opřeli se o lokty. Najednou Muley vyskočil a běžel k domu a za několik okamžiků byl zpátky a hodil na zem ranec kabátů a bot. „Voni by to sebrali, jen aby si nějak zchladili žáhu,“ vysvětloval. Světla se objevila na stráni a sklouzla na stavení.

Joad se zeptal: „Nepudou s baterkama až sem a nebudou to tady prohlédávat? Kdybych tak měl aspoň klacek.“

Muley se zahihňal: „Kdepak, nepudou. Říkal jsem ti, že jsem mazanej prevít. Jako lasička. Jednou v noci to Willy udělal a já ho sejmul tyčkou vod plotu. To ho vyřídilo, že sebou praštil jako špalek. Pozdějc vykládal, že se na něho vrhlo pět chlapců.“

Auto dojelo až k domu a rozsvítilo reflektor. „K zemi,“ zavellel Muley. Kužel chladného bílého světla se jim přehoupl nad hlavou a křížem krážem klouzal přes pole. Ukrytí muži neviděli žádný pohyb, ale slyšeli bouchnutí dvířek a slyšeli hlasy. „Se bojejí do světla,“ šeptal Muley. „Párkrát jsem jim do předních světel prásk. Proto je Willy teďko vopatrněj.“ Slyšeli kroky po dřevěné podlaze a uviděli uvnitř v domě světlo baterky. „Já to do toho baráku napálím, mám?“ zašeptal Muley. „To nemůžou zjistit, vodkad' to šlo. Aspoň budou mít vo čem přemejšlet.“

„Ne, nedělej to,“ šeptal Casy. „Nemá to cenu. To je úplně zbytečný. Musíme myslet, abysme dělali něco, co skutečně k něčemu je.“

Z blízkosti domu se ozývaly skřípavé zvuky. „To hasejí oheň,“ šeptal Muley. „Shrabujou na něm nohama prach.“ Dvířka vozu bouchla, přední světla se opět stočila na silnici. Sklonili hlavy a reflektor se přes ně přehoupl a znovu klouzal sem tam přes pole; a pak auto nastartovalo, vyjelo, vyšplhalo se nahoru do stráně a zmizelo.

Muley se posadil: „Willy to dycky zkouší s tím reflektorem naposledy ještě jednou. Už to udělal dvakrát, že mu to můžu stopnout. A pořád si myslí, bůhví jak to není chytrý.“

Casy poznamenal: „Taky mohli nechat u baráku nějaký lidi. A až se vrátíme, chytějí nás.“

„To mohli. Vy, chlapi, počkejte tady. Tydle figle znám.“ Po-malu odcházel a bylo slyšet, jak pod jeho kroky jen tiše praskají drčené hrušky země. Oba čekající muži se ho snažili mít v do-slechu, ale ztratil se jim. Za chvíli volal od domu: „Nikoho tady nenechali. Vraťte se.“ Casy a Joad se zvedli a zamířili k čer-ným obrysům stavení. Muley na ně čekal u dýmající hromady prachu, kde předtím hořel jejich oheň. „Nemyslel jsem si, že by tady někoho nechávali,“ řekl hrdě. „Protože jsem Willyho natřel a párkrát jsem jim prásk do světel, dávají si pozor. Ne-mají ponětí, kdo by to moh být – a já se chytit nedám. Nikdá nespím blízko žádnýho stavení. Jestli chcete se mnou, já vám ukážu, kde se člověk může vyspat a kde vo vás nikdo nemůže zakopnout.“

„Jdi první,“ řekl Joad. „My pudem za tebou. V životě jsem si nemyslel, že se budu muset schovávat někde u baráku svého vlastního táty.“

Muley vyrazil napříč přes pole a Joad s Casym za ním. Při chůzi zakopávali o lodyhy bavlníku. „Eště se budeš muset scho-vávat před moc věcmi,“ poznamenal Muley. Kráčeli v řadě za sebou přes pole, až došli k úzké rokli vymleté vodou a spustili se na dno.

„Panebože, já už vím,“ rozpomněl se Joad. „Není to taková jeskyňka ve břehu?“

„Jo, je. Jak to víš?“

„Sám jsem ji vykopal,“ řekl Joad. „Vykopali jsme ji spolu s bráchou Noem. Dělali jsme, že jako hledáme zlato, jak si na to děcka hrajou.“ Stěny rokle jim už sahalý nad hlavy. „Tady ně-kde by měla bejt,“ řekl Joad. „Mám takovej dojem, že by měla bejt blízko.“

Muley řekl: „Já ji zakryl větvema. Teďko na ni nikdo nepři-jde.“ Dno rokle se vyrovnalo a pod nohama měli písek.

Joad se na čistém písku rozložil. „Já v žádný jeskyni spát nebudu,“ prohlásil. „Já se vyspím rovnou tady.“ Svinul kabát a dal si ho pod hlavu.

Muley odtáhl větve kryjící jeskyňku a vlezl dovnitř. „Mně se tady líbí,“ volal. „Mám takovej pocit, že tady na mě nikdo nemůže.“

Jim Casy se posadil do písku vedle Joada.

„A kapku se vyspěte,“ řekl Joad. „K strejdovi Johnovi vyrazíme za svítání.“

„Já spát nebudu,“ řekl Casy. „Musím toho moc prošpekulovat.“ Přitáhl si nohy pod bradu a kolena obemkl rukama. Zvrátil hlavu a díval se na jiskřící hvězdy. Joad zívá a položil si jednu ruku pod hlavu. Mlčeli a hemživý život na zemi, v děrách a norách a v podrostu se začal znovu hlásit; krysy se rozběhly, zajáci se vydali na zelené, myšky lezly po hroudách a okřídlení lovci neslyšně plachtili třem mužům nad hlavou.

KAPITOLA SEDMÁ

V městech, na periferiích, na polích, na prázdných parcelách, všude ohrady prodejen ojetých aut, v ohradách vrakovišť, v autodílnách, všude nápadné křičící nápisy Ojetá auta, Zachovalá ojetá auta, Laciná doprava, tři přívěsy. Ford 27 po generálce. Přezkoušená auta, auta v záruce. Rádio zdarma. Ke každé koupi sto galonů benzínu zdarma. Žádná reže.

Pronajatá parcela a bouda právě tak na psací stůl a židli a knihu záznamů. Halda smluv s rozdrbanými rohy spjatých sponkami, úhledná hromádka čistých smluvních formulářů. Pero – stále naplněné, stále v pohotovosti. Už se stalo, že se prodej zhatil, protože pero nefungovalo.

Tamhleti prevíti nekupujou. Ti jsou všude, ve všech ohradách s auty. Čumilové. Nedělají nic jiného, než očumují. Žádné auto koupit nechtějí. Tamhleti, ti dva – ne, ti s těmi dětmi. Stačí dostat je do vozu. Začneš na dvou stovkách a pomalu půjdeš dolů. Vypadají slušně, tak na sto dvacet. Musíš je dovést rozhoupat. Dostat je na silnici v kraksně! Nějakou jim napařit! Vždyť nás to stálo tolik času!

Majitelé prodejen s vyhrnutými rukávy. Prodavači, upravení, neúprosní, s malýma soustředěnýma očkama slídícíma po slabostech kupujících.

Podívej se támhleť ženské na ten její ksichtík. Když jí se to bude líbit, taťku už do toho dokopeme. Začni do nich heftovat tenhle cadilláček. A pak ji můžeš narvat ten buick 26. Když začneš s buickem, půjdou po fordu. Vyhrň si rukávy a dej se do toho. Tohle nebude trvat věčně. Ukaž jim toho nashe, já zatím dám naplnit prasklou nádržku na tom dodgi 25. Až budu hotov, přihraju ti židáčka.

Chcete přece něco pořádnýho na dopravu, ne? Prosím vás, já nemám zapotřebí vás balamutit. Jo, čalounění je vodešlý. Ale polštáře přece netočejí kolama.

Vozy jeden za druhým, nosy vystrčené, zrezivělé nosy, splasklé pneumatiky. Zaparkované těsně vedle sebe.

Chtěli byste si vlízt támhle do toho? Žádný problém. Já s ním vyjedu.

Musíš si je zavázat. Musíš je donutit, aby ti zabrali čas. A nemíš jim přestat připomínat, že ti ho zabírají. Lidi jsou slušní, aspoň většinou. Hrozně neradi, když člověka vyvedou z míry. Musíš docílit, aby tě hodně vyvedli z míry, a pak jim to vrazíš.

Vozy jeden za druhým, modely téčka, vysoké a zrádné, prasklý volant, převody vyběhané. Buicky, nashe, de soty.

Ano, vážený pane. Dodge 22. To je sakra ten nejlepšší vozejek, jakej Dodge vyrobil. Nízká komprese. Vysoká komprese sice dá pořádněj výkon, ale kov není takovej, aby to vydrželo dlouho. Plymouthy, rockneye, stary.

Panebože, kde se tady vzal ten apperson – z Noemovy archy? A tenhle chalmers a chandler – ty se už leta nedělají. My nepro-

dáváme auta – my posíláme na silnici starý železo. Kruci, jak já potřebuju kraksny! Nechci nic za víc než pětadvacet, třicet doláčů. Prodám to za padesát, sedmdesát pět. To je slušnej zisk. Kristepane, jakej zisk můžete mít na novým fáru? Sežeňte mi starý kraksny. Prodám je tak rychle, jak je seženu. Nic nad dvě stě padesát. Jime, zmáčkní támhle toho dědka na chodníku. Ten je jako zakletej prd v lucerně. Narvi mu toho appersona. Povídám, kde je ten apperson? Prodanej? Když nesplašíme další starý kraksny, nebudeme mít co prodávat.

Vlaječky, červenobílé, bílomodré – na šňůrách podél chodníku: Ojetá auta. Zachovalá ojetá auta.

Dnešní nejvýhodnější koupě – tamhle na pódiu. Ne abyste mi ho prodali. Ten sem táhne lidi. Kdybychom ten vozejk prodali za tu cenu, nevydělali bychom ani vindru. Říkej, že jsme ho teď právě střelili. Než dodáš vůz kupci, vyndeje baterii. Strč tam vybitou. Kristepane, co chtějí za pár šupů? Vyhrň si rukávy – a do toho! Todle nebude trvat věčně. Kdybych měl dost těchhle starých rachot, moh bych bejt za půl roku šťastně na penzi.

Poslouchej, Jime, slyšel jsem, jak to v té ševroletce vzadu tříská. Jako když se mlátějí flašky. Hoď do toho kapku pilin. A do převodovky taky. Tu nádheru musíme střelit za pětatřicet. Prevít, ten mě natáh. Já mu nabíd deset a von mě vyhecoval na patnáct a pak ještě hajzl vodnes nářadí. Tohle nebude trvat věčně. Že se mu nelíbí pneumatiky? Řekni mu, že mají ujetejch deset tisíc, slev mu doláč a půl.

U plotu hromady zrezivělých zřícenin, vzadu řady vraků, blatníky, trosky začernalé olejem, bloky, všechno se válí po zemi a plevel prorůstá válci. Táhla brzd, výfukové roury na hromadě jako klubko hadů. Olej, benzín.

Podívej se, jestli bys tam nenašel svíčku, která by nebyla prasklá. Kristepane, kdybych já měl padesát přívěsů pod sto, to bych vyprodal do poslední mrtě. Kvůli čemu se hergot štafuje? Prodáváme je, to jo, ale až do domu jim je nelifrujem. Jo, tak je to v pořádku. Až do domu je nelifrujem. Todle vyčet někde v Měsíčníku. Myslíš si, že z něho nic nekouká? Tak ho vykopni. Máme moc napilno, abychom se mazali s chlápkem,

kteřej se nedovede rozkejvat. Sundej z toho grahama pravou přední pneumatiku. Tím vopraveným to vobrat dolů. Vostatní vypadá fantasticky. Má to ještě protektor a vůbec všecko.

Jistě! V té rachotině je ještě nejmíň padesát tisíc mil. Koukejte, ať to pořádně mažete. Na shledanou. Zlomte vaz.

Hledáte vůz? Co jste měl na mysli? Něco vám už padlo do oka? Nedal byste si kapku něčeho vostrýho? Já už mám pořádně vyschlo. Pojdte, vaše paní si zatím prohlídne ten la salle. Vy ale přece la salle chtít nebudete. Ložiska tlučou, jsou vylágrovaný. A strašně to žere. Mám lincoln 24. To je autíčko. To vám bude běhat věčně. Ten si můžete předělat na nákladák.

Horké slunce na zrezivělém kovu. Olej na zemi. Lidé vcházejí dovnitř, vyplašení, potřebují vůz.

Utřete si boty. Neopírejte se o ten vůz, je to samá špína. Jak se vlastně kupuje auto? Kolik stojí? Dej teď pozor na děti. Kolik asi chtějí za tenhle? Zeptám se. Za zeptání nic nedáš. Přece se můžeme zeptat, ne? Víc jak pětasedmdesát dát nemůžeme, jak bychom se pak dostali do Kalifornie?

Panebože, kdybych tak mohl sehnat stovku těchhle rachot! Je mi úplně fuk, jestli jedou, nebo ne.

Pneumatiky, ojeté, poničené pneumatiky, poskládané na sebe do vysokých válců; duše, červené, šedé, visí tu jako salámy.

Záplata na pneumatiku? Čistič chladiče? Zesilovač jisker? Tuhle malou tabletku hodte do benzinové nádrže a na galón ujedete o deset mil víc. Stačí natřít – za padesát centů bude jako nový. Vačky, větrákové řemeny, těsnicí kroužky. Možná že to je ventil. Sežeňte si k němu nový dřík. Tím nic netratíte.

Dobrá, Joe! Ty je naladíš a pak je předhodiš mně. Já je dodělám, a buď bude kšeft, nebo s nima vyběhnu. Žádný póvlácký čumily mi sem neposílej. Chci jen vopravdický kupce.

Ano, pane, račte dál. Výhodná koupě, právě pro vás. Ano, pane. Za pouhých osmdesát dolarů, koupě pro vás. Nemůžu dát víc než padesát. Ten pán venku mluvil vo padesáti.

Padesát! Padesát! Ten je blázen. Za tu věcíčku jsem sám zaplatil osmasmdesát padesát. Joe, ty jsi se zbláznil, chceš nás zruinovat? Toho chlapa budu muset vyhodit. Dal bych ho

možná za šedesát. Podívejte se, váženej, já na vás nemám celej den. Sice jsem kšeftsman, ale nikoho napalovat nechci. Máte něco na prodej?

Pár mezků, ty prodám.

Mezky! Hej, Joe, slyšels to? Ten chlápek chce prodat mezky. Copak vám nikdo neřek, že todle je věk strojů? Mezci už nejsou k ničemu dobrý, leda na klich.

Pěkní statní mezci – pět a sedm let. Asi se ještě porozhlíd-nem jinde.

Jinde! Přijdete zrovna, když máme plný ruce práce, zaberete nám čas a – pak si klidně jdete pryč. Joe, uvědomil sis, že mlu-víš s mazanejma škudlilama?

Já nejsem žádněj škudlil. Potřebuju auto. Jedeme do Kalifornie. Potřebuju auto.

Jo, já jsem slaboch. Joe to říká, že mám moc měkký srdce. Prej jestli se neodnaučím dávat lidem poslední košili, pojdem hladý. Já vám povím, co udělám – můžu vám dát za ty mezky po pěti dolarech, aspoň se psi nažerou.

To bych nechtěl, aby s nima někdo krmil psy.

Třeba za ně dostanu deset nebo aspoň sedm. Já vám povím, co uděláme. Vemem vod vás ty mezky za dvacet. Vůz patří k nim, to se rozumí samo sebou. A vy složíte padesát a podepíšete smlouvu, že zbytek budete posílat po desíti dolarech měsíčně.

Ale vždyť jste říkal osmdesát.

Copak jste nikdy neslyšel, že se musejí zaplatit poplatky a po-jištění? Tím se ten vůz trošku prodrazí. Za čtyry pět měsíců ho máte zaplaceněj. Tady to podepište. Ostatní už nechte na nás.

Hm, já nevím –

Tak se teda podívejte. Já vám ze sebe div neslíknu košili, a vy mi zaberete tolik času. Co jsem se s váma tady páral, mohl jsem udělat tři kšefty. To mě teda votrávalo. Jo, podepište tady. Tak, dobrá. Joe, naplň pánovi nádrž. Dáme mu benzín.

Ježíšikriste, Joe, to byla kvaltovka. Co jsme dali za tu herku? Třicet – nebylo to pětatřicet? A ještě jsem dostal to spřežení, a jestli nedokážu dostat za spřežení sedmdesát pět, nejsem kšeftsman. A mám padesát na dřevo a smlouvu na dalších čtyři-

cet. Jo, já vím, že všichni nejsou poctiví, ale to tě překvapí, kolik je takovejch, který se vobjevjejí s tím zbytkem. Jeden chlap se přihastrošil se stovkou dva roky po tom, co jsem ho už odepsal. Na to dám krk, že tenhle chlapík prachy pošle. Kristepane, kdybych jenom tak mohl splášit takovejch pět set kraksen. Vyhrň si rukávy, Joe. Běž ven, hezky mi je vobdělej a posílej je za mnou. Na tom posledním máš dvacet. Neděláš to zle.

Vlaječky zplihlé v odpoledním slunci. Dnešní výhodná koupě! Ford pickup 29, běží pěkně.

Co byste chtěl za padesát dolarů, zephyra, jo?

Žíně se kroutí v chundálech z polštářů sedadel, blatníky rozmlácené a jen tak přitlučené. Nárazníky visí napůl utržené.

Přepychový ford, dvousedadlový vůz – malá barevná světla na blatnících, na kapotě a tři vzadu. Chráníč proti blátu a nádherný knoflík na rychlostní páce. Na obalu pneumatik vyvedená v barvách hezká slečna jménem Cora. Odpolední slunce na zaprášených ochranných sklech.

Kristepane, já neměl vůbec čas zajít se najíst! Joe, pošli mi kluka pro karbanátek.

Chraplavý hukot staříčkových motorů.

Támhle brejlí na toho chryslera pomladší buránek. Omrkni ho, jestli má v džíněch nějaký prachy. Tihle farmářští klackové bejvají prevíti. Hezky je všechny nalaď a lifruj je ke mně, Joe. Děláš to dobře.

Jistě, prodali jsme vám ho. Cože, záruku? Zaručili jsme se akorát za to, že je to automobil. Nezaručili jsme se, že tomu budeme dělat kojnou. Já vám něco povím, váženej, vy jste si koupil auto a teďka nám tady budete něco kvákat. Mně je to úplně fuk, jestli budete, nebo nebudete platit. Papír vod vás podepsanej tady neschováváme. To my hned předáváme finančákům. Ty si vás podají, my se s váma mazat nebudem. My tady žádný papíry neskladujem. Cože? No jen si něco zkuste, a zavolám policajta. Ne, žádný pneumatiky jsme nevyměnili. Hele, Joe, vyhoď ho vócuď. Jak byste asi dopad, kdybyste si koupil řízek, půlku ho sněd a pak ho chtěl vrátit zpátky, co? Todle je kšeft, a ne dobročinnej spolek. Dovedeš si něco takovýho vůbec před-

stavit, Joe? Povidám, hele, podívej se. Ten bude mít paďourský chutě. Honem tam žeň. Ať si prohlídne ten pontiac 36. Fajn!

Hranaté nosy, kulaté nosy, ploské nosy, a dlouhé proudnicové křivky i rovné plochy z dřívějších dob. Dnes výhodná koupě! Staré příšery s hlubokým čalouněním – takovej vozejk se dá hladce předělat na nákladák. Dvoukolové přívěsy, osy plápolající rzí v nemilosrdném odpoledním slunci. Ojeté vozy. Zachovalé ojeté vozy. Po generálce, běží výborně. Neberou moc oleje.

Kristepane, jen se na tendle vozejk podívejte. Ten někdo vzal pěkně do parády.

Cadillacy, la sally, buicky, plymouthy, packardy, chevrolety, fordy, pontiacy. Řada vedle řady. Přední světla se blyští v odpoledním slunci. Zachovalá ojetá auta.

Musíš je pořádně zpracovat, Joe. Ježíšikriste, jak já bych chtěl mít tisíc takovejchhle kraksen. Hezky je nalákej na kšeft a já už je zmáknou.

Jedete do Kalifornie? Tohle je přesně, co potřebujete. Vypadá poničeně, ale má to v sobě ještě tisíce mil.

Řada vedle řady. Zachovalá ojetá auta. Výhodná koupě. Po generálce, běží výborně.

KAPITOLA OSMÁ

Nebe poseté hvězdami zešedlo a bledý pozdní čtvrtměsíc svítil nevýrazně a matně. Tom Joad a kazatel kráčeli rychlým krokem po cestě v bavlníkovém poli, kterou tvořily pouze koleje vyjeté koly vozů a pásy traktorů. Příchod jitra prozrazovalo jen nerovnoměrně zarámované nebe: na západní straně žádný horizont, na východě světlá linka. Oba muži kráčeli tiše a čichali prach, ježž svýma nohama vykopávali do vzduchu.

„Doufám, že tu cestu znáš úplně jistě,“ řekl Jim Casy. „Hrozně bych nerad, abychom se ocitli se svítáním bůhví kde.“ Bavlníkové pole začínalo ožívat probouzejícím se ruchem, na zemi se krmili s rychlým třepotáním křídel ranní ptáci, přes hroudy pelášili vyplašení zajíci. Tlumený dusot mužských kročejů v prachu a křupot hrud drcených pod podešvemi bot zněl na pozadí tajemných zvuků svítání.

Tom odpověděl: „Toudle cestou bych mohl jít poslepu. Jediny místo, kde bych moh zabloudit, je myslím tady. To pusťte z hlavy, tam já zaručeně dojdou. Člověče, dyť sakra přímo tady jsem se narodil. Tady jsem lital jako kluk. Támle je takovej strom, podívejte, už je vidět. No a na ten strom táta jednou pověsil mrtvýho kojota. Visel tam, až se nějak rozložil a spad dolů. Úplně vyschl. Panebože, doufám, že máma bude něco vařit. Břicho mám jako propast.“

„Já taky,“ přikývl Casy. „Nechceš kapku tabáku? To zahání hlad. Bejvali jsme udělali líp, kdybychom nevyráželi tak strašně brzo. Kdyby už aspoň bylo světlo.“ Odmlčel se, aby uhryzl žvanec tabáku. „Tak pěkně jsem spal.“

„To udělal ten bláznivej Muley,“ poznamenal Tom. „Úplně zjančil. Probudí mě a povídá: ‚Ahoj, Tome. Já jdu. Musím na svoje fleky.‘ A prej: ‚Radši se seber taky, ať seš vocud pryč, než se zasejc objeví to světlo.‘ Z toho života, co vede, začíná bejt potřeštěnej jako krysa. Jeden by řek, že ho honějí indiáni. Myslíte si, že se zcvoknul?“

„Hm, nevím. Viděls, jak přijelo včera večer to auto, když jsme si rozdělali vohýnek. Viděls, jak nabourali ten barák. Jo, děje se něco zlého. Samozřejmě, že Muley blázní, jo. Plíží se tady jako kojot; z toho musí bláznit. Co nejdřív někoho zabije a pak na něho poštvou psy. To je myslím jasný prorocství. Bude to s ním pořád horší. S náma nechtěl, říkal, že?“

„Nechtěl,“ odpověděl Joad. „Myslím, že se někdo bojí stýkat se s lidma. Vůbec se divím, že k nám přišel. U strejdy Johna budem s východem slunce.“ Chvilí kráčeli mlčky a pozdní sovy zalétávaly do stodol, dutých stromů a přístřešků nad vodojemy, kde se schovávaly před denním světlem. Východní nebe začí-

nalo světlat a bylo již možno rozeznat lodyhy bavlníku a šedavou zem. „Krucí, to bych rád viděl, jak se všichni u strejdy Johna směstnají na spaní. Má než jednu cimru, v přístavku kuchyňku a stodolu jako dlaň. Tam teďko musí bejt dav.“

Kazatel řekl: „Nevzpomínám si, že by měl John rodinu. Žije sám, ne? Vůbec si o něm na moc nevzpomínám.“

„To je ten největší samotář na světě,“ řekl Joad. „A taky převít bláznivá, jo – něco jako Muley. Jenom v jistejch směrech eště horší. Člověk ho může vidět všude – v Shawnee, vopilyho, nebo na návštěvě dvacet mil vocaď anebo pracuje při lucerně na svém. Blázen. Všichni si mysleli, že dlouho nebude žít. Samotář, jakej nežije dlouho. Ale strejda John je starší než náš táta. Každý rok hubenější a potměšilejší. Potměšilejší než děda.“

„Podívej, už se dělá světlo,“ řekl kazatel. „Je to jako stříbro. A to John nikdy neměl rodinu?“

„Jo, měl, a právě z toho si můžete udělat vobrázek, jakej to je člověk – má svou hlavu a svoje vyjetý koleje. Táta vo tom dovede vykládat. Von měl strejda John mladou ženu. Ženatej byl čtyry měsíce. Vona byla taky spíš na rodinu; a jednou v noci ji chytly bolesti v břicho a povídá mu: ‚Měl bys jít pro doktora.‘ No a von tam John jen tak sedí a říká jí: ‚To tě bolí žaloudek. Moc ses najedla. Vem si prášek na bolesti. Nacpala ses a teďko tě vod toho bolí břicho,‘ říká jí. Druhej den v poledne vona už vo sobě bolestí ani neví a vodpoledne kolem čtvrtý zemřela.“

„Co to bylo?“ zeptal se Casy. „Dostala po něčem otravu?“

„Ne, něco v ní prasklo. Ap – apendisk nebo tak něco. Víte, von strejda John bral vždycky všechno lehce, ale tentokrát ho to vzalo. Todle si bral jako hřích. Dlouhou dobu na nikoho ani nepromluvil. Jen tak bloumal a chodil, jako by nic neviděl, a někdy se modlil. Trvalo mu dva roky, než se z toho dostal, ale už to nikdy nebyl von. Nějak jako by zdivočel. Ztrapňoval se jako blázen. Když se stalo, že jsme my haranti dostali roupy nebo nás rozbolelo břicho, volal k nám strejda John hned doktora. Až mu táta nakonec řek, ať toho nechá. Děcka přece pořád vod něčoho bolí břicho. Má utkvělou představu, že ta jeho umřela jeho vinou. Je divnej. Porád jako by to chtěl někomu vynahrazovat –

děckám dával věci, lidem nechával na verandě pytle s moukou. Takhle rozdal skoro všecko, co měl, a porád není moc šťastnej. Někdy chodí v noci sám po procházkách. Ale farmář je to dobrej. Půdu měl vždycky pěkně udržovanou.“

„Chudák,“ řekl kazatel. „Vosamělej chudák. Když mu ta žena umřela, chodil hodně do kostela?“

„Ne, nechodil. Nechtěl se moc stejkat s lidma. Porád chtěl bejt sám. Neznal jsem děcko, který by po něm nebláznilo. Někdy k nám přišel v noci, a my to hned poznali, protože když přišel, nechal každýmu v posteli i přímo vedle něho balíček žvejkaček. Připadal nám jako Ježíšek.“

Kazatel krácel se sklopenou hlavou dál. Neodpovídal. Ve světle jasnícího se rozbřesku jako by se mu čelo rozzářilo, a ruce, jimiž komíhal sem tam, se rytmicky vynořovaly ze tmy do světla.

Tom také mlčel, jako by právě řekl něco příliš důvěrného a jako by se styděl. Přidal do kroku a kazatel se mu přizpůsobil. Teď už začínali trochu vidět do šedé dálky před sebou. Od bavlníkových řádků se pomalu na cestu vinul had. Tom se zastavil a prohlížel si ho. „Ten není jedovatej, žere myši a krysy,“ řekl. „Toho necháme bejt.“ Východní nebe se slabě zbarvilo a téměř vzápětí se rozlilo po zemi osamělé světlo úsvitu. Na rostlinách bavlníku proskočila zeleň a země se zbarvila do šedohněda. Z tváří obou mužů zmizel šedavý nádech. Joadův obličej jako by nabýval se sílícím světlem temnějšího odstínu. „Tohle je nádherná doba,“ poznamenal Joad zjihle. „Jako kluk jsem takhle časně vstával, a když bylo jako teďka, chodil jsem sám po venku.“

Na silnici se konalo shromáždění psů na počest jedné čubičky. Pět psů, ovčáckých míšenců a podvratáckých kolií, jejichž rodokmeny pošpinila svoboda společenského života, se oddávalo dvoření dotyčné feničce. Každý pes ji nejdřív způsobně očichal, pak strnule odkráčel k bavlníku, zvedl obřadně zadní nohu a močil, pak se vrátil a věnoval se opět očichávání. Joad a kazatel se zastavili a obřad sledovali, až se Joad náhle srdečně rozesmál. „Panebože,“ chechtal se. „Panebože!“ Pak se všichni